

L'ús de les TIC en la transmissió de coneixement intergeneracional

Mireia Juanola Codina
Màster en Societat de la Informació i el Coneixement
Universitat Oberta de Catalunya

Tots els homes per naturalesa desitgen el coneixement
Aristòtil (384-322 dC)

L'experiència és una llanterna que només fa llum a qui la porta
Proverbi xinès

Abstract

La present investigació pretén explicar un aspecte més sobre com les TIC s'han implantat en l'actualitat com a eina essencial en el maneig i desenvolupament del coneixement tant en les organitzacions com en la nova societat informacional. En concret, pretén demostrar que la introducció de les TIC modifica els models de transmissió intergeneracional, cosa que pot comportar grans transformacions tant en la gestió del coneixement i l'organització del treball en les organitzacions, com dels continguts dels actius de coneixement establerts com a definitoris i identitaris en les societats establertes. Amb aquesta finalitat s'ha dut a terme una investigació en què s'ha contrastat la informació de tres generacions dintre d'una mateixa família, en deu famílies diferents, sobre els seus models de transmissió de coneixement i d'aprenentatge de les arts culinàries, per tal de fer una anàlisi comparativa de l'evolució dels models de transmissió intergeneracional i comprovar si les TIC han influenciat en la modificació dels models de transmissió d'aquests coneixements.

1. Introducció

La societat informacional que planteja Manuel Castells en el seu llibre *La societat xarxa* implica d'un nou model de societat basat en les tecnologies de la informació i el coneixement com a paradigma d'una nova era en què es modifiquen diversos conceptes de coneixement i de societat tal com els enteníem fins ara.

D'una banda, el concepte de coneixement en relació amb la gestió d'aquest coneixement i els seus conceptes associats (dades, informació, coneixement, capital intel·lectual, etc.), i de l'altra, el concepte de treball que ens qüestiona el concepte de treballador com a l'individu operari versus l'individu coneixedor, amb un substrat cognitiu, psicològic, afectiu i social.

Cal afegir-hi el fet que les TIC han aportat també les eines per establir mecanismes de comunicació entre les persones, la qual cosa ha permès estructurar noves formes de coneixement i d'organització, tant en les empreses com en les societats, a partir de la seva organització en xarxa.

Si fem l'amalgama de tots els ingredients, ens trobem davant d'un nou paradigma de societat tecnològica en què el que preval és el treball que flueix del coneixement de les persones a partir de la comunicació i la interconnexió entre elles d'una manera global, sense limitacions de temps ni de fronteres.

Aquesta nou sistema d'organització i funcionament segur que deurà tenir els seus efectes tant sobre els aspectes organitzacionals com sobre els aspectes socials en les organitzacions i de retruc en les societats tal com les tenim enteses.

Amb el present treball volem investigar si la introducció de nous elements tecnològics i/o culturals poden dissoldre, o en tot cas modificar, l'estructura social i cultural d'una societat establerta i fer-la canviar o en el pitjor dels casos, desaparèixer, tot fent un paral·lisme amb l'article de Diener, *Cultural dissolution, A Societal Information Disaster: the Case of the Yir Yoront in Australia* en què parla sobre com una tribu d'aborígens australians, d'estructura totèmica, basada en una jerarquia de poder que girava al voltant de la utilització de destrals de pedra, desapareix arran de la intervenció de missioners que, amb la bona intenció d'ajudar en les millores econòmiques i socials de la tribu, aconsegueixen dissoldre-la amb la simple introducció de destrals d'acer a cadascun dels seus membres, cosa que va comportar la desintegració de les bases culturals, jeràrquiques i de poder en què es basava la tribu i que es transmetien de generació en generació.

Aquesta lectura ens obre la porta a pensar com, en l'actualitat, la introducció de les noves Tecnologies de la Informació i el Coneixement (TIC) en la societats, pot modificar els models establerts de transmissió de coneixements d'una generació a l'altra, ja sigui per la pròpia evolució del coneixement cap a un nou estadi de desenvolupament, a partir de l'ús de les noves tecnologies, com pel canvi d'hàbits en el comportament dels seus integrants a partir de l'ús d'aquestes tecnologies.

Això pot donar lloc a grans i profundes transformacions socials que modifiquin les idiosincràsies i els comportaments de les diverses societats actuals, per l'impacte sobre les seves tradicions i els seus costums, valors, i conductes, com a conseqüència de la seva interconnexió a partir de la societat xarxa, com del coneixement que s'hi generi.

En definitiva, volem valorar si la introducció de les TIC pot ser un element que modifiqui els models de transmissió tradicional de coneixement intergeneracional.

Altrament, també volem considerar la gran aportació de les TIC en la gestió de la informació, l'emergència del coneixement i de la gestió del mateix, cosa que no hauria estat possible sense el desenvolupament d'aquestes, així com tampoc s'hauria produït aquesta evolució cap a aquest nou model de societat informacional.

Per tal de dur a terme la investigació hem iniciat el treball fent una introducció sobre quin és l'estat de la qüestió pel que fa al concepte de coneixement des dels inicis de la història com a motor de desenvolupament i d'innovació en les societats, passant pel propi concepte de coneixement quant a definició de termes i continguts relacionats tant amb el coneixement com en l'emergència i gestió del mateix, tant en les organitzacions com en la mateixa societat. Això ens ha dut a veure l'individu com element essencial en l'elaboració d'aquest coneixement des del vessant psicosocial, en tant que receptacle i generador de continguts a partir de la seva selecció i elaboració de la informació.

Per això hem valorat l'individu com element fonamental en la base de l'organització de les societats, d'aquí la seva rellevància en la societat xarxa, ja que és qui fa de filtre en la selecció de la informació, l'elabora i en genera de nova, cosa que dóna lloc tant a la innovació en la societat com en la creació d'idiosincràsies pròpies de grups socials establerts en comunitats com poden ser els diferents països o

nacions. És en aquest punt que considerem essencial la transmissió de coneixement intergeneracional com a element fonamental en la transmissió de cultura, valors i creences que defineixen sovint els comportaments tan individuals com socials i col·lectius.

No hem pogut, per tant, deixar de mencionar els perills de la globalització sota aquestes premisses alhora que hem volgut reflexionar sobre els nous canvis que han emergit amb l'aparició de les TIC en les societats contemporànies i els efectes que poden tenir sobre els models habituals tant de societat, com d'individu tant en el seu sentit individual com col·lectiu en relació amb els aspectes afectius, socials i d'aprenentatge.

Posteriorment hem desenvolupat l'estructura de la investigació des del seu vessant més metodològic, per acabar amb una discussió i posteriors conclusions.

2. Marc teòric i estat de la qüestió

2.1 Introducció

Des del marc teòric volem fer una aproximació a aquells arguments i conceptes que ens han de donar les bases per desenvolupar la investigació que hem iniciat sobre la transmissió de coneixement intergeneracional en la base de la societat informacional.

2.2 El coneixement en l'evolució de les societats

El coneixement sobre allò que ens envolta ha estat, ja des de la prehistòria, una inquietud que l'ésser humà ha tingut i ha necessitat desenvolupar per tal d'aglutinar el saber i les experiències que ell mateix ha anat aportant al propi creixement de l'espècie.

El fet de tenir consciència de quins són els elements fonamentals per a la supervivència d'aquesta espècie, ha facilitat que l'ésser humà hagi conservat les experiències en forma de coneixement i l'hagi compartit i transmès a les generacions futures cosa que ha donat lloc a processos d'evolució. (Carbonell 2008)

Amb el temps, l'adaptació al medi, la motivació i la innovació intrínseques a l'espècie humana, la disponibilitat dels recursos naturals i el sedentarisme versus el nomadatge van anar consolidant la creació i el naixement d'assentaments preurbans i urbans ja des de l'època del neolític, que a poc a poc van anar-se desenvolupant i passant per diferents estadis d'evolució. (J. Eccles, 1992)

En el present treball volem fer incidència en el fet que considerem que els diferents estadis de la història podrien tenir un fil conductor comú: el coneixement; el coneixement com a base d'evolució, tant biològica com cultural.

En l'evolució biològica, si partim de la base que l'ésser humà s'ha anat adaptant al medi a mesura que ha anat interioritzant els coneixements que ha anat adquirint (control de les eines, del foc, etc.) cosa que li ha permès evolucionar com espècie (pèl, mandíbula, dents, crani, etc.).(J. Eccles, 1992)

I l'evolució cultural, en tant que l'ésser humà ha estat capaç d'organitzar-se socialment i elaborar elements que impliquen determinats processos mentals, estructures de poder, de comerç, elaboració d'estrils de ceràmica, etc., que requereixen processos d'aprenentatge i l'assumpció de criteris i valors.

Coincidim amb J. Eccles quan diu que la societat s'ha desenvolupat en l'evolució cultural des de la base primitiva d'una associació irracional o instintiva d'homínids fins a una estructura altament organitzada i governada per valors. Per aquest autor, l'evolució biològica ha creat les estructures (els gens) i la seva evolució (la biològica) depèn del paper de l'herència genètica, mentre que l'evolució cultural depèn dels assoliments culturals dels homínids, i es transmet íntegrament per instruccions i aprenentatge.

Stebbins (1982), respecte a l'evolució cultural, també aporta la idea que els humans són únics en l'alta proporció de diferències, tant adaptatives com culturals, basades principalment en la tradició, la imitació i l'aprenentatge. (J. Eccles 1992)

Diversos sociòlegs, historiadors i antropòlegs (M. Mead, F. Brandel, E. Carbonell) han investigat els processos evolutius de les societats tant des del vessant de l'estructura organitzativa, (és a dir, quant a la construcció d'habitatges, poblats, comunicacions) com des del vessant de l'estructura jeràrquica de poder (és a dir, l'organització dintre de les mateixes societats en jerarquies i estructures de poder, i com es desenvolupen les estructures socials a partir d'aquesta organització tan social com fàctica) com de l'organització de treball (quant a com s'han organitzat les tasques dintre d'una societat i com n'ha esdevingut el comerç, l'intercanvi amb les altres societats, etc.).

Així, al llarg de la història hem pogut veure, a grans trets, quin ha estat el desenvolupament de les societats començant per les totèmiques de l'època neolítica, passant per l'organització de l'edat antiga, l'edat mitjana i el feudalisme, l'edat moderna (F. Brandel, 1975) i la contemporània amb el gran impacte de la revolució industrial basada en el treball, fins arribar a la societat informacional que prioritza el coneixement i l'establiment de xarxes com a noves formes d'estructura social. (Castells, 2003)

Per Stebbins (1982), la societat s'ha desenvolupat en l'evolució cultural des de la base primitiva d'una associació irracional o instintiva d'homínids fins a una estructura altament organitzada i governada per valors. L'evolució biològica ha creat els genotipus humans que formen els cervells humans, proclius a l'aprenentatge del llenguatge, al comportament altruista i a totes les altres activitats culturals que inclouen els sistemes de valors que modelen i governen les societats.

Per nosaltres, la construcció i la transformació de les estructures bàsiques de les organitzacions socials ha estat possible per l'acumulació de coneixement que ha permès als individus de cada època dur a terme noves aplicacions sobre la base de les anteriors i així elaborar nous sistemes de treball, de funcionament, de desenvolupament, etc., cosa que ha donat lloc a noves realitats.

D'altra banda, també considerem que les societats tenen moltes facetes a partir de les quals evolucionen. I que al llarg de l'evolució de les societats hi ha hagut moments històrics que han estat el punt d'inflexió que ha permès canviar d'estadi evolutiu (el control del foc, la ceràmica, el descobriment de la roda, l'escriptura, etc.).

Com a aportació, nosaltres considerem que es pot fer un paral·lelisme entre l'evolució de les societats comparable a l'evolució que fem els éssers humans al llarg del nostre desenvolupament tant físic com psicoafectiu, tal com s'extreu de les teories psicoevolutives de Freud, Wallon o Piaget que plantegen que un nadó arriba a l'edat adulta passant per les diferents etapes de desenvolupament psicoafectiu, de socialització i cognitiu i d'aprenentatge, i que el pas de cada fase implica l'assoliment i la superació dels estadis anteriors en els quals s'hi implica tant l'aspecte cognitiu (intel·ligència, aprenentatges, memòria,

etc.) com el descobriment de la pròpia identitat (*no jo - jo*), com la interacció amb els altres (processos de socialització, comportaments, conductes, cultura i valors).

“Quan neix, el nadó posseeix un cervell humà, però les experiències del Món2 (l'autoconsciència) són molt rudimentàries i el Món3 és completament desconegut per a ell. Fins i tot els embrions humans cal considerar-los com a éssers humans, però no com a persones humanes. El sorgiment i desenvolupament de l'autoconsciència (Món2) per la contínua interacció amb el Món3, el de la cultura, és un procés extremadament misteriós”. (J. Eccles, 1992)

Nosaltres, doncs, aportem la idea que les societats segueixen un fil evolutiu conductor, igual com ho fa una persona al llarg del seu desenvolupament, i que en cada fase d'aquest desenvolupament hi ha aspectes que ha de superar, els quals són el resultat de l'experiència de la fase anterior, sense la qual no hauria pogut arribar a la següent. I que aquest pas no és possible si no ha acumulat el coneixement suficient de l'etapa anterior per poder passar a l'etapa superior.

En definitiva, al nostre entendre les societats s'han desenvolupat al llarg de la història a partir del l'aplicació del coneixement que han anat adquirint els seus integrants a través del temps i a partir de les seves pròpies experiències. Cosa que ha donat lloc a un procés d'evolució tant biològica com cultural en l'ésser humà que, alhora, ha desencadenat el desenvolupament de les societats tal com les entenem ara.

Aquesta evolució ha estat possible gràcies a l'aplicació que l'ésser humà ha fet del seu propi coneixement juntament amb la suma del coneixement que ja li ha vingut donat de la seva interacció amb el seu entorn tant físic com social.

2.3 El concepte de coneixement aplicat al treball i a les organitzacions

No és l'objectiu d'aquest treball analitzar les estructures base de les societats actuals, però sí que és important veure quins són els elements essencials en l'organització d'aquestes tal com les coneixem nosaltres. Les organitzacions socials occidentals, sobre les quals ens basem en el nostre estudi, tradicionalment s'han estructurat a partir de diversos pilars com són els poders polítics, els poders econòmics i els poders socials.

Al nostre entendre, històricament el factor econòmic és i ha estat sempre un factor determinant en aquesta evolució, ja que habitualment les societats s'han organitzat al voltant de les jerarquies de poder que han definit les interaccions entre els diferents estaments o sectors, que habitualment han girat al voltant del poder del diner i la riquesa. (N. Poulantzar, 1969)

Per això, sovint podem seguir el fil de la història de les societats des del punt de vista del desenvolupament econòmic, segurament perquè en la majoria de societats l'aspecte econòmic ha estat el detonant del canvi evolutiu pel desig de creixement i de desenvolupament dels seus contemporanis.

Així doncs, podem entendre les conegudes etapes històriques de desenvolupament de la humanitat (vinculades a l'aparició del foc, de la roda, de la impremta i del cavall de vapor, etc., per exemple), com a punts d'inflexió de canvi evolutiu, ja que per nosaltres, des de sempre, els canvis en les societats han anat vinculats a innovació i a processos de treball, comerç, etc., cosa que ha donat lloc a la productivitat i a les indústries, les quals, alhora, han estat el motor del propi desenvolupament tant econòmic com social.

Com a màxim exponent d'innovació, actualment trobem el xip, sorgit de l'esperit d'innovació i lideratge de la societat americana pels volts de la Segona Guerra Mundial, que aplicat als sistemes militars va permetre desenvolupar nous elements tecnològics d'aplicació pràctica en la societat civil. (J. B. Thompson, 1997)

La invenció del xip i dels microprocessadors, que van derivar després en el desenvolupament dels ordinadors i posteriorment en les connexions en xarxa (Internet), ha estat decisiu per a la configuració d'una nova societat: la societat informacional que descriu Castells en el seu llibre *La societat xarxa*.

Aquesta innovació tecnològica està esdevenint un element clau en el procés de transformació del concepte de treball i de l'organització econòmica i social que havíem entès fins ara, ja que, a més de les aplicacions informàtiques de maneig de dades, la connexió a internet ha donat lloc a l'establiment de l'anomenada societat xarxa que ha portat a l'anomenada globalització: la societat xarxa permet actuar, operar i intervenir a tot el món a la mateixa hora, al mateix temps, cosa que pot fer fluir grans quantitats de dades i d'informació en pocs segons i d'un continent a l'altre.

Des del punt de vista de l'economia aquest fenomen s'està plantejant com una veritable revolució, com podia haver estat en el seu moment la implantació del ferrocarril o el telèfon, per la immediatesa en què es transmet la informació, entre altres avantatges respecte al producte i la distribució.

Però, al nostre entendre, la veritable importància d'aquest fenomen recau en dos aspectes:

D'una banda, el xip com a punt d'inflexió cap a una nova etapa de desenvolupament d'evolució de l'espècie humana, en què la suma de coneixement de les etapes anteriors ha permès fer aflorar el coneixement en la forma de noves tecnologies d'aplicació i desenvolupament del propi coneixement, com s'ha apuntat a l'apartat anterior.

I de l'altra, el paper que actualment juga l'individu en aquest context, per una banda el context evolutiu i de l'altra, l'econòmic, en què l'individu ha deixat de ser el treballador o el subjecte anònim per convertir-se en un nòdul valuós d'un inacabable entramat de xarxes connectades entre sí per l'aplicació que pot fer del seu propi coneixement, tant en el seu lloc de treball com en el sí d'una organització, com en la societat en general, com a individu social.

També hi voldríem afegir, com a fenomen rellevant, els canvis en les estructures socials derivades de la nova organització del treball i en conseqüència de la nova organització de les societats, atenent-nos a les implicacions socials i de valors que en puguin resultar o esdevenir.

Són recents les aportacions del camp de la física i de la biologia en aquest concepte, sobretot les de Ricard Solé (*Redes Complejas*, 2009) que ens planteja també ja aquesta nova visió del món a partir de l'establiment del concepte de *xarxa* com a estructura base per comprendre la complexitat de les interaccions tant del món físic com del cultural i del mental, començant per l'estructura de l'ADN per acabar en el complicat entramat de la xarxa informàtica. També són importants les aportacions del també físic Laslou Barabasi que en el seu llibre *Linked (2000)* que ens planteja la similitud entre les xarxes digitals i els organismes vius en la seva organització i funcionament, alhora que en treu lleis d'estimació matemàtica que permeten inferir-ne aquest paral·lelisme.

Sembla, doncs, que actualment gràcies a l'establiment de les noves tecnologies, els individus anònims han passat a ser una aglomeració de subjectes que, malgrat la seva condició d'únics, tenen el potencial d'establir poderoses xarxes d'interaccions que s'articulen en veritables microsistemes que poden esdevenir macrosistemes que, fins i tot, poden arribar a generar models de pensament o de conducta nous, com ja apunten Barabasi i Solé en els seus respectius textos, quan fan aquesta interconnexió entre

l'aglomeració de subjectes amb propietats qualitativament diferents de les que seria deduïble per la mera agregació d'individus, però no únicament per la seva interconnexió, sinó per l'aportació de coneixement que fan dintre del mateix sistema.

Des de l'àmbit global, econòmic i social, per tant, la globalització i la societat xarxa han introduït i estan esdevenint una veritable transformació i revolució laboral i social. (M. Canoy, 2001)

En definitiva, des del punt de vista econòmic, com a motor del desenvolupament de les societats, aquesta revolució consisteix en la transformació del treball. El desenvolupament tecnològic ha millorat les condicions del lloc de treball, tant en la sofisticació de la maquinària que s'utilitza com de les infraestructures de treball, així com en la capacitat d'anàlisi de dades i d'informació, basades en les noves tecnologies de la informació i el coneixement.

El concepte de treball ha canviat, i en aquesta nova societat informacional la productivitat ha començat a basar-se, doncs, en el coneixement, és a dir, en el coneixement que el treballador aplica sobre el seu propi treball i el transforma en un producte de millor qualitat o en innovació. (En podem trobar algun exemple en l'article de C. M. Christensen, H. Baumann, R. Ruggles i T. M. Sadtler a *Innovación disruptiva i cambio social*, en què els autors expliquen iniciatives per adaptar els productes al client i configurar nous tipus de clients que passen a indentificar-se en nous grups social, la qual cosa configura possibles canvis en les estructures socials).

En el moment en què el treball s'ha convertit en productiu a partir de la base del coneixement individual, han aparegut nous interrogants sobre com ha de ser el nou treballador, com es valoren les seves aportacions, d'on surt i com es gestiona el seu coneixement.

No és casual, doncs, que a hores d'ara el món de l'economia s'hagi començat a plantejar nous conceptes, com ara quin és el concepte de capital intel·lectual, el d'actius de coneixement, o d'actius d'intangibles, etc., aplicats a les organitzacions i als individus que en formen part. (Boisot 2004, Canals, 2003)

Fins ara, les empreses es valoraven en funció del valor dels seus actius reals (recursos tangibles, patrimoni, producció, estocatges etc.). Però en la societat informacional al valor de les empreses s'hi suma el valor intangible del capital humà relacionat amb aquest coneixement individual, l'aprenentatge personal i la transmissió de coneixements. (A. Brookings, 1997; Jones, S. G., 2003; Woolgar, S., 2005; M. Canoy. 2001)

Arribat en aquest punt és lògic que experts, intel·lectuals i estudiosos de prestigi es comencin a qüestionar sobre quin és el veritable concepte del terme coneixement i de tots els que hi tenen relació semàntica com són els termes dades, informació, gestió del coneixement, etc. És a dir, quina n'és la seva essència conceptual.

Nahapiet i Ghoshal (1998), per exemple, plantegen que el principal avantatge d'una organització prové de la creació, obtenció, emmagatzemament i difusió del coneixement. Però, a què ens referim quan parlem de coneixement?

La qüestió és que, si avui dia hem canviat el sistema de treball a partir de l'aplicació de les TIC i ens referim a aquestes quan parlem d'innovació i de revolució tecnològica i social, no és lògic plantejar-se d'on provenen aquests conceptes i com ens hi aproximem?

A fi d'elaborar tots aquests nous conceptes de coneixement aplicat a l'empresa, aportacions del camp de l'economia conclouen que el coneixement és un actiu intangible que genera valor per una

organització, empresa o societat. Aquest coneixement associat a una organització i a una sèrie de capacitats organitzatives es converteix en el seu *capital intel·lectual*, el que en una societat es podria considerar *capital humà*. (J. Roos, et al. 2001)

La manera de gestionar aquest coneixement és establir mitjans per a què les dades es transformin en informació i, al seu torn, aquesta es transformi en coneixement. Per això, actualment, són vitals les tecnologies de la informació ja que permeten gestionar de forma molt més eficaç la informació perquè es converteixi en coneixement, d'aquí potser la gran innovació de l'era de les TIC.

Ara bé, l'elaboració i la gestió de la informació ens porten a qüestionar-nos què significa cadascun d'aquests conceptes, d'aquí que molts d'aquests estudiosos hagin començat a definir seriosament els conceptes implicats en l'àmbit de la informació i el coneixement (dades, informació, coneixement) i els processos de gestió i de generació d'aquests coneixement, com a forma d'unificació de criteris i com explicació de la importància d'aquest coneixement dintre d'una organització com elements essencial de desenvolupament i de productivitat, amb les conseqüents implicacions que això implica respecte els treballadors i la nova organització de l'empresa, que ha aparegut amb l'emergència de la societat informacional.

Diversos autors intenten donar-nos una explicació orientada a la pràctica sobre l'essència del coneixement i de la seva gestió basant-se en el camp de l'economia i de la gestió empresarial.

Per exemple, Nonaka (1995) en el seu article *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create They Dynamics of Innovation*, fa una distinció entre dos tipus de coneixement: l'explícit, que és aquell que pot ser estructurat, emmagatzemat i distribuït, i el tàcit, que forma part de les experiències d'aprenentatge personals de cada individu i que és quasi impossible d'estructurar, emmagatzemar i distribuir.

I també ens adverteix que el coneixement explícit està codificat de forma escrita, mentre que el coneixement tàcit es crea a mesura que es mou de tàcit a explícit i viceversa, i que les interaccions tàcites creen coneixement a través de converses o reflexions, per tant el pas del coneixement d'explícit al tàcit implica codificar quelcom, fent-lo així accessible a tothom.

Per ell, les transferències del coneixement explícit al tàcit requereixen que algú accedeixi als documents codificats i n'aprenui alguna cosa, així com també es poden fer transferències de coneixement explícit a explícit, però el que per a nosaltres és rellevant és quan apunta al fet que només es manegen dades però que no es crea coneixement perquè el coneixement no es pot crear, ja que per tenir coneixement la ment humana n'ha d'interpretar les dades. I és a partir de la comunicació entre les persones que emergeix el coneixement tàcit i es pot aplicar en la creació de nou coneixement.

Seguint amb les idees de Nonaka, les TIC només permeten emmagatzemar i distribuir coneixement explícit, tot i que, al nostre entendre, actualment i gràcies a la seva estructuració en xarxa, les noves tecnologies multimèdia i digital i la banda ampla han permès transformar coneixement explícit en tàcit, gràcies a la comunicació entre els subjectes que estan estructurats i/o connectats en xarxa (ja sigui amb Skype o videoconferència, Google Docs, intranet, etc.), d'aquí la seva rellevància.

En qualsevol dels casos, com ja s'ha apuntat, la clau està en la transmissió del coneixement, l'adquisició i la gestió del mateix, sobretot si tenim en compte els conceptes de Karl Erik Sveiby, *The new organizational wealth: managing & measuring knowledge-based assets*, (1997) que es refereixen al fet que el coneixement és intrínsec a les persones, i la generació d'aquest coneixement esdevé com a part del procés d'interacció entre les mateixes persones. És a dir, la informació té poc valor per si mateixa i només es converteix en coneixement quan és processada per un cervell humà.

Coincideixen tots dos autors, doncs, en el fet que les TIC tenen un paper rellevant en l'obtenció d'aquestes dades així com en la seva anàlisi posterior i en la transmissió de la informació que en resulti

als diferents agents de l'organització. De tot el mencionat se'n desprèn que l'explotació del coneixement amb la finalitat d'obtenir un avantatge competitiu sostenible passa per una sèrie de processos (anàlisi de dades, transmissió de la informació, etc.) els quals hauran de ser degudament gestionats per un cervell humà ja sigui pel la pròpia interpretació que l'individu en fa com per la reflexió conjunta que pot emergir d'un equip de treball.

Així, doncs, per a la majoria d'autors el paper fonamental de les tecnologies de la informació i la comunicació radica en la seva habilitat per potenciar la comunicació, la col·laboració i la cerca i la generació d'informació i coneixement. Per això, sembla, que l'objectiu més important -referit a gestió del coneixement- és apropar-nos a un entorn de treball que sigui col·laboratiu abocat a una constant vocació d'aprenentatge i d'intercanvi que permeti l'aflorament del coneixement tàcit en coneixement explícit per tal d'avançar en la millora i la innovació dels productes i de les mateixes organitzacions com tals. (J. Roos, et al., 1997; A. Brooking, 1997; Serradell, 2007)

Boisot en el seu article *Data, information and knowledge: have we got it right?* (2004) també ens fa una distinció entre el concepte de dades, informació i coneixement. Ens presenta el concepte de *dades* com la mínima unitat semàntica que es corresponen amb elements primaris de la informació que per a si sols són irrellevants. Nombres de telèfon, noms de persones, són dades que sense un context ni un propòsit no serveixen de base per prendre decisions. Les dades es poden emmagatzemar en algun lloc físic com ara un CD, un arxiu, un disc dur, etc. o en la ment d'una persona. En aquest sentit les tecnologies de la informació hi han aportat molts recursos. Les dades poden provenir de fonts externes o internes a una organització i poden ser de caràcter quantitatiu o qualitatiu, objectiu o subjectiu, etc.

Per la seva banda, Boisot ens defineix la informació com un conjunt de dades processades que ja tenen un significat i que per tant prenen rellevància, propòsit i context a l'hora de prendre decisions. Així, les dades es poden convertir en informació en el moment que les contextualitzem, categoritzem o les calculem a partir de processos matemàtics o estadístics, etc. Per tant, la informació és la comunicació de coneixements o intel·ligència i és capaç de canviar la forma com el receptor percep quelcom, ja que fa incidència sobre els seus judicis de valor i els seus comportaments.

I, finalment, l'autor ens defineix el coneixement com la barreja d'experiència, valors, informació i *Know-how* que serveix com a marc per incorporar noves experiències i informació i que és útil per a l'acció. El coneixement, per tant, apareix i s'aplica únicament en la ment dels coneixedors. Són aquests els qui a partir de la comparació, la contrastació de dades, la predicció de les conseqüències, la cerca de connexions o les converses amb altres portadors de coneixement poden arribar a elaborar noves fonts de coneixement o noves aplicacions, bàsicament en el context de les empreses o de l'economia. Boisot, doncs, també es planteja el paper de l'experiència acumulada en els actius mentals dels sèniors de les empreses que sumats als coneixements dels júnior poden aportar grans avantatges a les organitzacions, si a partir de la comunicació s'és capaç de fer-ho aflorar.

Canals ens parla dels processos de coneixement, en el seu llibre *La gestión del conocimiento* (2003). En aquest cas és important veure l'èmfasi que fa en la important interrelació entre la creació i la transmissió del coneixement. "Perquè la creació de coneixement no és quelcom que fem partint del no-res, sinó que per crear coneixement utilitzem coneixement que ens ve d'altres persones i d'altres llocs, per tant hi ha hagut un procés de transmissió previ.", recolzant les idees de Boisot.

De fet tots els autors intenten fer un esforç per trobar una definició dels conceptes a l'hora que es qüestionen el veritable sentit del coneixement en relació amb les persones (treballadors) i els seus processos cognitius. Per a nosaltres aquest és el punt clau d'inflexió de l'autèntica revolució de les TIC i de la societat del coneixement: el coneixement com a base necessària per activar i promoure processos

cognitiu de desenvolupament de les societats a partir de la gestió del coneixement que s'ha gestat en el sí de les mateixes societats o organitzacions, que alhora és el que els ha permès evolucionar.

Canals, des del nostre punt de vista, ens aporta un concepte fonamental per al desenvolupament del nostre treball que és la incidència de la transmissió de coneixements dintre de les organitzacions, a partir de la gestió del coneixement, que nosaltres reprenem des del punt de vista intrageneracional (séniors-séniors o júnior-júnior, per exemple) com intergeneracional (sénior-júnior) i el valor específic que se'n desprèn (transmissió de coneixement per a la creació de nou coneixement), com a fil conductor de la transmissió de coneixements d'una generació a l'altra en el context de l'evolució de les societats.

I amb aquesta finalitat ens resulta imprescindible apuntar l'individu com a protagonista únic en el seu procés mental que fa que selecció i elaboració de determinades informacions i no d'altres.

Una aportació per a nosaltres també molt important relacionat amb el que cabem d'esmentar sobre la transmissió de coneixements i la selecció de la informació rellevant és la que ens arriba de la mà de M. A. Redón Rojas amb el seu article *Relación entre los conceptos: información, conocimiento y valor. Semejanzas y diferencias (2005)*. Redón ens planteja que la informació no existeix com un ens acabat i autònom, sinó que es construeix a partir del món material i que existeix com a qualitat secundària d'un objecte particular: el signe lingüístic registrat. I afegeix, citant-nos a Shera, "distingim entre informació i coneixement [...] la informació sempre es rebuda a través dels sentits [...] no hi pot haver coneixement sense un coneixedor."

Però per Redón perquè s'obtingui informació cal fer una síntesi la qual es duu a terme per una acció del subjecte que uneix elements objectius (dades i estímuls sensorials) i subjectius (estructures interpretatives del subjecte). Aquests últims li permeten processar, organitzar, estructurar i donar forma a les dades, la qual cosa li permet extreure les qualitats secundàries presents potencialment en els símbols, això vol dir, interpretar-los, enllaçant-los amb el seu referent i sentits ideals.

Ara bé, el problema sobre l'objectivitat de la informació, tenint en compte que prové d'una activitat del subjecte i que per tant pot semblar subjectiva, Redón el resol des de dos angles: en primer lloc perquè l'objectivitat de la informació ve donada per les dades que ja existeixen independentment del subjecte que es poden diferenciar d'altres dades (d'al·lucinacions, per exemple).

En segon lloc, les estructures que s'utilitzen per a l'organització i significació del material empíric també tenen un valor empíric ja que l'autor rebutja la idea que aquestes estructures siguin inventades arbitràriament. Les estructures mencionades són objectives perquè provenen d'un procés psicogenètic que té la seva base en la naturalesa biològica i psicològica de l'ésser humà, encara que al mateix temps l'esmentat procés estigui immers en contextos socio-històrico-culturals determinats.

De manera que cada societat institueix els seus esquemes per interpretar els símbols d'acord amb les relacions que l'ésser humà estableix amb la natura i amb els altres éssers humans en el procés de producció material, espiritual i biològic que és el que U. Eco denomina "convenció cultural".

Cassirer, també citat per Redón en el mateix article, ens descobreix que l'home no s'enfronta directament a la natura sinó que ho fa a partir d'un sistema de formes simbòliques, que són les formes de comprensió del món, ja que el món natural no posseeix sentit ni significat, simplement és, i són les formes simbòliques les que li atorguen els sentits, perquè permeten valorar el que l'ésser humà experimenta com a real i entendre la realitat en fixar sentit al que percep. Així doncs, és l'ésser humà qui configura el seu món per mitjà de la seva activitat simbòlica.

En definitiva, podríem arribar a pensar que les dades, la informació i el coneixement només tindran sentit si l'individu té una base socio-històrico-cultural determinada que ha adquirit a través dels sentits i que ha elaborat en funció de la seva contextualització que alhora li ha vingut donada per la seva naturalesa biològica i psicològica i en la interacció amb el seu entorn natural i social. Idea similar a la que Canals i Boisot aporten en l'article *Data, information and knowledge: have we got it right?* (2004) on s'esmenta que la pròpia base de coneixement existent condiona com es filtra la nova informació per a crear nou coneixement dintre de les organitzacions.

Per a nosaltres aquest és un dels aspectes més rellevants del treball, atès que ens introdueix la idea de com es gestiona la transmissió de coneixements, però ja no dintre d'una empresa, sinó dintre d'una societat determinada i d'una generació a l'altra.

Per això, quan ens referim a coneixement, i sobretot des del camp de la psicologia, no volem parlar únicament de dades i d'informació en l'ampli sentit semàntic i empíric de les aportacions de Boisot, Canals, o Nonaka sobre aquests conceptes àmpliament debatuts i consensuats, sinó que ens referim a tot allò que tenim en els nostres actius personals (capital humà) a què es refereix Canals: és a dir, la capacitat cognitiva, memòria, raonament lògic, percepció, llenguatge, pensament, valors, símbols, etc., que ens permeten interpretar l'entorn i que ens ajuden a actuar-hi en conseqüència.

Són rellevants en aquesta direcció les aportacions sobre psicologia cognitiva d'Allport, el desenvolupament cognitiu i de la intel·ligència definit per Piaget, el desenvolupament psicoafectiu de Freud, les aportacions sobre l'adquisició del llenguatge i el seu sentit socialitzador de Moscovici, les estructures lingüístiques de Saussure i Pierce i el debat entre Chomsky i Vigotsky sobre l'innatisme del pensament i del llenguatge, sense oblidar els conceptes de valors i creences aportats per Terricabras i Salazar, els conceptes de semiòtica i cultura de Serrano, i els models d'aprenentatge de Johnson-Laird, entre molts d'altres.

Per això, a hores d'ara ja, fins i tot des del camp de l'economia i de la gestió d'empreses, es comença a plantejar la necessitat d'estudiar els processos mentals pels quals cadascú selecciona una informació o una altra i com es pot gestionar aquesta informació, fenomen que comença a investigar-se amb deteniment també des del camp de les neurociències, tot i la dificultat que comporta entrar en els processos cognitius i motivacionals de les persones. (Johnson-Laird, 1996)

Ara bé, els processos mentals a partir dels quals algú selecciona una informació i la considera rellevant com per transmetre-la són processos que requeririen una profunda investigació més complexa i global, segurament també des del cap de la psicologia social i l'antropologia cultural i fins i tot de la filosofia, ja que sovint van lligats a conceptes mentals com els valors i les creences, com també ho considera Boisot en el seu ja mencionat article. (C. Salazar, 2009; Canals, 2006, Boisot, 2004).

2.4 La transmissió de coneixements intergeneracional com a base del desenvolupament de les societats

Si partim de la base, d'acord amb el que ja hem mencionat en l'apartat anterior, que el coneixement s'elabora a partir de les informacions que contenen coneixement explícit que es transformen en coneixement tàcit a partir de interpretació mental que cadascun dels individus en fa en el sí d'una organització, i que això li aporta un coneixement i un valor superior al que tenia abans -per aquest procés d'elaboració personal de la informació que s'ha produït-, podríem fer un paral·lelisme entre els humans (en tant que ens físics i intel·ligents), per la manera com evolucionem a mesura que anem

adquirint i elaborant el coneixement i les societats (com a ens abstractes i dinàmiques), que s'han anat confegint al llarg de la història a partir d'elles mateixes, és a dir, a partir de les informacions que s'hi han generat i elaborat.

Dit d'una altra manera, nosaltres considerem que cada persona, cada grup, cada família, en definitiva cada societat, ha generat una sèrie de coneixements que ha transmès a la generació següent i que ha permès que aquesta nova generació evolucionés vers un nou estadi i així successivament fins arribar al present.

Creiem, doncs, que les societats s'han construït a base de les diferents capes de coneixement que cada generació hi ha aportat, en termes de Nonaka coneixement explícit transformat en tàcit, gràcies a la interpretació de cadascun dels seus membres.

Això ha generat el que en termes econòmics els autors esmentats han anomenat *actius de coneixement*, preestablerts, equivalents al *capital intel·lectual* en termes d'empresa, sobre els quals cada membre ha treballat per deixar la seva empremta, ja sigui d'una manera intencionada o inconscient.

Així, en cada generació d'una societat, i mitjançant aquesta acumulació de continguts, s'ha anat generant una idiosincràsia autòctona i pròpia que n'ha configurat la seva pròpia cultura, en el moment en què cadascun dels individus ha seleccionat una informació que ha considerat rellevant en funció de l'elaboració dels seus símbols i els seus valors. (Redón Rojas, 2005)

Alhora, aquesta informació explícita (per exemple dades i informacions sobre topònims, fets històrics, festivitats, tradicions culinàries, oficis, estris, etc.) s'ha convertit en tàcita en el moment en què un individu l'ha seleccionat i elaborat com a pròpia, és a dir li ha donat significat i l'ha interioritzat. Segurament pel fet de ser el seu referent social de què ell forma part i d'on ha sorgit, és a dir el seu context social i afectiu.

Però aquest coneixement, d'entrada inadvertit, en el moment de ser processat per aquest cervell humà s'ha elaborat i s'ha convertit en propi. I l'individu l'ha transmès a un altre perquè l'ha considerat important, és a dir, l'ha valorat i l'ha interpretat com a quelcom de significatiu i rellevant per a ell i per al seu entorn, cosa que l'ha convertit en signe o símbol amb significat (en termes de Saussure o Pierce), cosa que, al mateix temps l'ha convertit en coneixement tàcit.

Per tant, al nostre entendre, no és gratuït que cada societat, país o nació sigui diferent una de l'altra, perquè s'ha anat construint sobre la seva pròpia història, territori, llengua i valors culturals i socials.

“El nostre univers de signes és la nostra cultura. Són signes les nostres obres d'art, les nostres esglésies, els nostres himnes, les nostres frases, els nostres gestos [...]. Tot és signe” (S. Serrano, 1980). Serrano, que aprofundeix en la Semiótica com a ciència que estudia els signes, es remet a aquesta per expressar el seu concepte de cultura.

Tanmateix, no podem desvincular la semiòtica de la lingüística, ja que, com aporta Saussure, no podem deslligar el signe del símbol ni del llenguatge, com a vehicle conductor de la comunicació en tant que van lligats als convencionalismes dels codis, com a aglutinador de significants i significats, arbitraris i convencionals. (Sebastià Serrano, *Signes, llengua i cultura*, 1980; C. Salazar, 2009) És a dir, la lingüística ens explica els processos pels quals els individus som capaços de crear comunitats lingüístiques a partir de la creació de símbols i codis explicitats per l'arbitrarietat de cada comunitat, cosa que justament converteix els individus en comunitats en el moment que comparteixen els mateixos codis i els mateixos símbols en un mateix context.

Per la seva banda la Semiòtica ens relaciona els coneixements de cada cultura amb els propis signes i símbols que identifiquen als seus membres com a pertanyents a aquesta en quant que s'hi senten identificats en tant que participen dels mateixos codis lingüístics i dels mateixos signes i símbols culturals, entenent com a cultura tots aquells hàbits, costums o coneixement que identifiquen un individu com a membre d'una societat, és a dir, allò que el fa membre d'una determinada societat (perquè s'hi sent identificat); entenent com a domini de la Semiòtica: els objectes a descriure i explicar, "les coses més arrelades a la vida d'una comunitat, com poden ser els atuells de la llar, les maneres de la cuina o el treball del camp, les dites i els refranys, adagis i sentències que esmalten llurs converses i que constitueixen el saber, que transmès de pares a fills, adquireix gairebé la categoria de fonament de la seva vida". (Serrano, 1980)

Així, doncs, que en l'actualitat existeixin diverses tipologies de societats no és, per tant, una casualitat. Cada societat és el resultat d'anys d'acumulació i gestió del coneixement que han transmès els avantpassats en forma de coneixement perquè s'hi han sentits identificats i han considerat com a propi i rellevant i que ha donat com a resultat les diverses maneres d'actuar dels pobles i, per tant, a les diverses maneres d'actuar de les societats, les organitzacions, les comunitats, les famílies i els individus.) (Moscovosi, 1986; Carbonell, 2008)

Però el fenomen de la transmissió de coneixements, pròpiament dit és un fenomen complex i difícil estudiar fins al moment, ja que, com s'ha vist, està influït per nombrosos processos cognitius de procedència diversa com pot ser la selecció de la informació, la motivació, aspectes emocionals, símbols, valors, que transformen la informació en coneixement dintre d'un cervell humà.

És per això que en els darrers anys sembla que hi hagi un acostament entre les disciplines que giren al voltant de l'estudi de l'individu des de tots els seus àmbits com ara la psicologia cognitiva, social, educativa, clínica, i les ciències socials, geopolítiques i econòmiques, i fins i tot de les ciències empíriques com apunta Boisot en el seu article *Data, information and knowledge: have we got it right?* (2004) en què vincula els esforços de la física, i les matemàtiques com a disciplines interessades a desxifrar el veritable valor de les dades, la informació i el coneixement, de moment amb èxit relatiu, al nostre entendre, atès que ha intentat vincular l'anàlisi del coneixement a conceptes numèrics transformats en informació però desvinculats dels processos psicològics i socials, cosa que al nostre entendre li dona un excés de pragmatisme, d'acord amb les idees que nosaltres pretenem aportar.

No podem deixar de fer referència en aquests punt, doncs, a les aportacions de la psicologia social i de la psicologia en general de George H. Mead, Floyd Allport, Kurt Lewin, Moscovosi, entre d'altres, que des de fa ja dècades han avançat cap a l'estudi de l'ésser humà com a individu amb substrat físic, amb un funcionament fisiològic lligat als aspectes cognitius i emocionals, regit per estructures psicològiques i com a part integrant de les societats de les quals sorgeix i amb les quals interactua, com a individu social i individualitzat.

Tampoc podem deixar de recalcar els treballs de Bajtín i Vigotsky que plantegen l'origen social dels processos mentals específicament humans, i sobretot el paper del llenguatge i la cultura com a eina i determinació en la construcció del significat, el lloc central d'interacció comunicativa i el context (A. Silvestri, et al., *Bajtín y Vigotski: la organización semiótica de la consciencia*, 1993), atès que per a ells no es pot deslligar l'individu del seu context del qual el llenguatge, com ja s'ha comentat en parlar de lingüística i semiòtica, en seria el seu màxim exponent com a vehicle de socialització i culturització de l'ésser humà.

Tots aquests autors, entre molts d'altres, fa anys que intenten alertar de la importància dels processos mentals de l'individu en relació amb els estudis en qualsevol matèria de la ciència, la qual, amb el seu pragmatisme, ha intentat sempre desvincular-se'n pel problema de la objectivitat, cosa que segurament

ha limitat molt, al nostre entendre, la comprensió holística de l'esser humà. (Alcoberro, R; Cardús, S, et alt., 2009)

Això, sota el nostre criteri, segurament pot haver fragmentat el coneixement de moltes disciplines, entre elles l'economia, en el seu intent de valorar i/o controlar tots els agents implicats en el fenomen tant de la *micro* com de la macroeconomia, i no ha estat fins a l'actualitat, amb el desenvolupament de les TIC i l'emergència del coneixement i la rellevància de l'individu com a substrat biològic que no s'han començat a plantejar la naturalesa psicosocial de l'ésser humà com element imprescindible per a la comunicació, la transmissió del coneixement i l'emergència d'aquest coneixement, alhora lligat amb el fenomen de l'evolució, tant de les empreses com de la societat global.

No voldríem deixar de fer esment de les aportacions de la psicoanàlisi a partir d'un article d'Osvaldo Bodni (*La existencia doble y la clínica del legado*) que ens aporta una lectura psicoanalítica de la transmissió de coneixements transgeneracional, en què refereix la necessitat per part de l'adult gran de transmetre el seu coneixement a les generacions joves com a llegat per a les futures generacions en un intent de sobreviure a la mort i com a necessitat de deixar una empremta en el seu pas pel món.

Tampoc, en la mateixa línia psicoanalítica, podem deixar de comentar de les aportacions de C. Jung i el seu *inconscient col·lectiu*, que justament, al nostre entendre, fa referència a aquesta transmissió de coneixements generacional, però com a contingut social que es transmet d'una generació a l'altra de forma inconscient i que aporta referents entre els diferents individus d'un mateix col·lectiu social, que els consideren atàvics, ja que formen part de l'ideari col·lectiu que tots els membres d'una mateixa societat donen per establert i conegut i que els fa actuar en conseqüència, d'una manera inconscient. A títol explicatiu seria com néixer amb un xip que de fàbrica aporta tota una sèrie d'informacions acumulades que et permet interpretar el món dintre d'aquell context d'una manera natural; dit d'una altra manera, com una d'herència atàvica, heretada culturalment de forma "automàtica", "majoritària", "no qüestionada" i inconscient en el si d'una societat determinada.

Però, com hem mencionat a en parlar de les etapes de desenvolupament psicoafectiu i cognitiu (Piaget com a principal exponent inicial), no podem deixar de fer referència a l'aprenentatge com l'altra cara de la mateixa moneda: no hi transmissió sense aprenentatge ni aprenentatge sense transmissió.

Per això, per nosaltres, la gestió i la transmissió de coneixement, a banda de focalitzar-la en un àmbit tan global com pot ser la societat en general o la seva aplicació en l'economia, en referència a l'empresa o als actius de coneixement, etc., pensem que s'ha de centrar també en altres aspectes concrets de les societats com és el que s'estudia des de l'àmbit de l'educació que són dels aprenentatges, ja que no podem oblidar que la transmissió de coneixement porta d'una manera implícita el concepte d'aprenentatge, com ja hem mencionat.

Entenem, doncs, que per a què hi hagi transmissió d'informació hi ha d'haver aprenentatge i l'assumpció per part de l'aprenent d'aquest coneixement, ja sigui d'una manera conscient com inconscient, independentment del contingut o matèria a transferir, que dependrà del context a què ens referim (empresa, escola, societat).

Per tant, considerem que perquè hi hagi transmissió de coneixement hi ha d'haver uns continguts, en forma de dades, informació i coneixement, que en una empresa seran xifres i dades numèriques i informacions rellevants per a la gestió del coneixement i fins i tot procediments o formats específics -com hem mencionat al llarg del treball-, mentre que en les societats, per tal d'analitzar-les i poder definir-ne la transmissió de coneixement, caldria abans definir-los en aquest context.

Així, doncs, creiem que existeixen en les cultures el que anomenem actius de coneixement propis, en forma de reculls d'informacions i de coneixement, ja siguin documentats de forma escrita com procedents de procediments i aprenentatges fruit de la mentorització o demostració dels experts, en els quals podríem incloure des dels estris de cuina, com ja s'ha mencionat, fins arribar a les tradicions populars, festes tradicionals autòctones, les tradicions religioses relacionades amb la religió cristiana, tradicions politicosocials i tradicions culturals, que sovint se celebren en l'àmbit de les escoles, de les famílies i de la societat en general, festes majors, balls populars, gastronomia, oficis, indumentària i per descomptat la llengua pròpia de cada comunitat. (Joan Amades, 1932; S. Serrano, 1980)

Tots aquests aspectes (oficis, festes i tradicions, llengua) són, doncs, els actius de coneixement identitari d'una cultura, els actius de coneixement que ens identifiquen com a societat, el que en l'àmbit de l'economia podria ser comparable a aquells elements que diferencien una empresa o organització d'una altra, la seva identitat corporativa. (Josep M. Canyelles, 2010)

I és aquest coneixement global d'una societat, que ha arribat d'una generació a l'altra a través de la comunicació entre els individus, ja sigui des del punt de vista oral, visual o escrit el que s'ha convertit en coneixement tàcit. No podem, per tant, deixar de banda la importància de les aportacions que els sèniors fan en les organitzacions i en les societats en tant que models d'aprenentatge, tant pel que fa a als procediments com en la demostració d'habilitats concretes. D'aquí la rellevància de la gestió del coneixement exposada per Boisot i Canals. I en l'aplicació d'aquest coneixement que sobre l'entorn s'han produït els processos d'evolució de les societats.

En qualsevol dels casos hi ha hagut una interacció entre els membres de cada època els quals han aportat la informació que han transmès als altres. I aquests altres han aplicat el coneixement sobre el coneixement que ja existia, i així successivament. Per tant, cada generació s'ha forjat sobre el coneixement ja existent que li ha servit de trampolí cap a altres aspectes innovats o creats sobre aquest coneixement assentat.

Però, com ja hem comentat, una generació pot ser, al nostre entendre interpretant Solé i Barabasi, un entramat de subjectes individuals (nòduls) interconnectats els uns amb els altres i situats en un temps, que transmeten informacions entre ells (intrageneracional) i que fan de pont entre els coneixements d'una generació a l'altra (intergeneracional) elaborant-ne el coneixement establert i generant coneixements nous, fent un símil amb el que aporta Canals quan parla de gestió del coneixement en una empresa o organització.

Aquesta transmissió de coneixement es produeix segurament a partir dels models d'aprenentatge com es planteja des de la psicologia cognitivo-conductual i la psicologia educativa (J.I. Pozo, 1989), que plantegen l'aprenentatge tant des d'un procés socialitzador, passant pels models d'adquisició dels coneixements (inductiu, deductiu, constructivisme, etc.), fins als processos de motivació i d'autorealització (A. Maslow, 1954). Tanmateix, entrar en l'anàlisi de tots els models seria una tasca tan basta que requeriria l'atenció de tot un altre treball d'investigació.

Sí que volem fer incidència aquí sobre els nous processos d'aprenentatge que s'estan produint a partir de la introducció de les TIC.

Crida l'atenció la gran bibliografia existent sobre l'aprenentatge actual mitjançant les noves tecnologies TIC, que segons sembla comença a entrar amb força en les disciplines lligades amb l'educació i l'aprenentatge per la revolució que suposen sobre els antics models d'aprenentatge habituals. (F. García, 2008)

Actualment des de l'àmbit de la psicologia educativa i des de la sociologia de l'educació es plantegen models d'aprenentatge partint dels models d'aprenentatge col·laboratiu i de la interacció entre l'aprenent i l'ensenyant, l'aprenentatge entre iguals com a evolució de l'ensenyament tradicional unidireccional que havia funcionat fins ara.

Hi veiem similituds amb les propostes provinents del camp de l'economia i l'administració d'empreses que hem elaborat fins ara quan es comenta que per fer emergir el coneixement es requereix una bona dosi de comunicació i intercanvi entre els membres d'una organització, ja sigui de sèniors a júnior, com era tradicional fins ara, com entre els membres de la mateixa generació, a partir d'un coneixement explícit que es converteix en tàcit mitjançant l'elaboració mental de l'individu i la seva interconnexió a través de la xarxa.

És obvi que les TIC en són el paradigma essencial d'aquesta evolució en la transmissió de coneixements (David Duran, Conferència "Es pot aprendre ensenyant?", en el marc de la I Jornada de Voluntaris per la llengua, 2011; Fernández Enguita, 2005)

Per aquest motiu l'objectiu d'aquest estudi pretén concretament reflexionar sobre la transmissió actual de coneixement i sobre si el fenomen de les TIC interfereix sobre aquests models de transmissió intergeneracional.

2.5 Les noves tecnologies i la transmissió generacional. Els perills de la globalització

Des de l'evidència que l'ésser humà és un ésser que es comunica és evident que la transmissió d'informació ha esdevingut eminentment oral, tot i que amb l'aparició de l'escriptura es va poder constatar l'empremta de l'home en les diverses èpoques històriques.

Els jeroglífics, els papirus, la impremta van ser revolucions culturals que van aportar la possibilitat de deixar petja i de potenciar l'acumulació d'actius de coneixement i continguts que van permetre l'evolució de la humanitat.

"La gènesi de l'escriptura no es troba en la celebració de l'esperit humà, sinó en la necessitat de poder dir amb plena seguretat "Això és meu, no teu" (Wise Bauer, S. 2007). És clar, doncs, que ja des de l'inici dels temps no podem deslligar l'evolució de les societats dels fenòmens econòmics i que per tant és lícit fer-ne aquest paral·lelisme. (Bowman i Woolf, 2000)

Així, doncs sembla evident que els canvis tecnològics apareguts al llarg de la història han estat un punt d'inflexió en els canvis de model en l'evolució de les societats (el foc, la roda, l'escriptura, la impremta, el cavall de vapor, el petroli, el xip...) (Wise Baue, S. 2007)

El present treball pretén aportar la idea que l'aparició de les TIC modifiquen els hàbits o models de transmissió generacional i que en conseqüència es pot donar el fet que es modifiquin els actius de coneixement establerts en una societat que en són la seva base idiosincràtica. El resultat podria ser-ne la desaparició, com en el cas de la tribu australiana. En el cas de societats més evolucionades, com la nostra, per descomptat no parlariem d'una desaparició física de la societat, però sí la transformació en el sentit cultural de la societat entesa com l'entenem ara versus un nou model de societat, que en conseqüència ja no seria la mateixa.

No es pretén fer-ne un judici de valor sobre si és bo o dolent, ja que el mateix ens podríem plantejar dels canvis ocorreguts al llarg de la història, òbviament ja no anem vestits en pells ni ens trasllem en carro

ni treballem amb destrals. El que pretenem constatar el fet que les TIC són un element que s'ha introduït en les societats i que n'estan modificant molts aspectes i que un d'aquests canvis és el model de transmissió de coneixements d'una generació a l'altra.

Així doncs, l'aparició de les TIC i la globalització de la societat xarxa està comportant una sèrie de transformacions, no només en el camp de l'economia i de les comunicacions, sinó que segurament també està duent a terme noves i profundes transformacions en el cor de les petites societats o comunitats pel que fa a l'àmbit cultural i tradicional. (Jones, S. G. 2003; Woolgar, S. 2005)

De la mateixa manera que la romanització va afectar d'arrel les cultures autòctones com podien ser la cultura ibèrica i la celta en el cas de la península ibèrica, entre d'altres a la resta del continent europeu, en detriment sempre de la comunitat minoritària, és molt probable que el fenomen de la globalització i de les TIC produeixin un efecte similar en comunitats petites.

Volem, doncs, aportar la idea que si bé les TIC proporcionen tecnologia per aplicar noves formes de coneixement i desenvolupament tecnològic, millores en el cap del treball i l'economia i més aflorament i propagació del coneixement, (Boisot, Nonaka, Canals) poden comportar alteracions en la conservació de les idiosincràsies de les diverses societats contemporànies i sincròniques, sempre a favor d'una cultura comuna i global, com en una època va ser la romanització, i que en aquest moment pot ser la cultura occidental, liderada per la idiosincràsia de la cultura americana i anglosaxona. (John B. Thompson, 1997; Jones, S. G. 2003.)

La globalització està generant molts fenòmens i canvis socials en la nova societat informacional (M. Castells, 2003). Probablement, l'aparició d'una llengua comuna a la xarxa que permeti la comunicació entre tots els seus membres, segurament l'anglès, en podria ser un exemple.

Però, com dèiem, les llengües i la cultura d'un país van lligades (S. Serrano, 1980). Per tant, com mencionàvem, és probable que la preponderància d'una llengua a la xarxa en predisposi l'ús a la totalitat de la comunitat d'usuaris d'aquesta xarxa majoritària en detriment de les minoritàries, tot i que autors com Castells apuntin una tendència al reforçament de les identitats culturals diverses en aquesta nova societat, per la possibilitat de nous sistemes d'organització.

La revolució de les TIC també pot provocar que en la mesura que se'n faci un ús més extens i s'utilitzin més com a eina de treball, de cerca d'informació i de gestió de la informació, en les futures generacions podria donar-se el cas que els usuaris incorporessin la informació que reben de la xarxa com a actius de coneixement propis i que desplacin els actius de coneixement identitaris, cosa que portaria a la dissolució de la cultura minoritària, com en el cas de la tribu australiana, (partint de la base que una llengua o cultura majoritària ho té més fàcil per tal d'*exportar* massivament actius de coneixement a d'altres comunitats mentre que al seu torn *importa* actius d'una forma més selectiva).

Tanmateix, també aporten la possibilitat, com s'ha mencionat, de convertir-se en un gran arxiu gràfic de recopilació d'infinites tradicions i formes de coneixement que fins a l'actualitat es perdien per manca de recursos tan personals com tècnics.

Val a dir que altrament també hi ha veus que expliciten les TIC com un mitjà per aglutinar subjectes amb interessos comuns, cosa que en un moment donat també podria generar l'efecte contrari, cap a la interacció a partir d'aquests interessos que tan podrien ser identitaris com científics o lúdics.

En definitiva, les TIC s'utilitzen i serveixen a bastament per recollir el coneixement explícit i transformar-lo, en alguns casos, en coneixement tàcit. (Nonaka, 1995)

També per difondre aquesta informació a grans distàncies i sense límits horaris i territorials cosa que permet la comunicació entre els individus en xarxa i en conseqüència la creació de xarxes socials, les quals poden arribar a tenir grans efectes sobre l'organització social, amb els canvis socials que a la llarga això pot comportar, com mencionàvem.

L'aparició de les TIC afloren un nou model en el sistema de transmissió de coneixements populars i orals que, sense perjudici dels grans avantatges que això pot aportar en l'evolució cap a nous models de societat, pot modificar els actius de coneixement que configuren les idiosincràsies de les diverses societats, vers a la unificació cap a un únic model de societat.

2.6 Cap a un nou model de societat

Hem constatat, doncs, que en l'actualitat hi ha un ús extensiu i global de les TIC i que els usos que se'n fa són molt diversos, ja sigui com a mitjà de comunicació entre les persones i per a usos socials (xarxes socials), com a sistemes d'anàlisi de dades o com a recull d'actius de coneixement en forma d'arxius, tan personals com col·lectius, a què cal sumar-hi l'avantatge de ser global, transversal i immediat.

Ningú dubta que les noves tecnologies són instruments útils per gestionar la informació, ja que permeten fer càlculs i anàlisis de dades que fins a l'aparició dels processadors de dades eren impensables per a les ments humanes, la qual cosa permet fer emergir el coneixement ja sigui en les empreses com en la vida social.

També ens permet apropar coneixement ja que escurça les distàncies entre països i comunitats, per exemple comunitats científiques o mèdiques, amb un gran benefici per a l'emergència del coneixement quan a la innovació gràcies a la gran velocitat de comunicació entre els usuaris (xats, videoconferències, correu electrònic) i també ens permet personalitzar la comunicació i en conseqüència els productes, per exemple en l'àmbit de l'economia, entre client i proveïdor, entre molts altres avantatges.

En definitiva, les TIC aporten grans transformacions a la societat pel que fa al maneig de les dades que posteriorment es converteixen en coneixement que pot ser aplicat tant en les petites organitzacions com en les mateixes societats, amb l'avantatge que pot ser global i sincronitzat a tot el món i que per tant aporta grans beneficis quant a la gestió del coneixement i a la pròpia evolució de la societat. (Castells, 2003)

Però, a part d'aquesta constatació sobre els usos i els beneficis de les TIC, volem aportar la idea que és probable que amb el temps, o potser no tant, atès que actualment ja ens hi porten, però ens costa copsar-ho, tots aquests usos i coneixement que afloren amb les TIC duguin a la modificació tant de l'organització de les societats com de les conductes i comportaments dels seus integrants.

D'una banda, perquè es modifiquin les estructures de pensament i d'aprenentatge com ja s'ha apuntat en parlar dels models d'aprenentatge per la incorporació de nou coneixement (treball cooperatiu, gestió del coneixement en les organitzacions, etc), com a fenomen inevitable de l'evolució social.

I de l'altra, per la transmissió dels actius de coneixement que es transmeten d'una generació a l'altra.

Fins al moment, com veurem en la investigació, els actius de coneixement es transmetien d'una generació a l'altra a partir de la transmissió oral o l'aprenentatge visual, en què hi havia un coneixedor, que habitualment era l'adult (sénior), que posseïa el coneixement de l'experiència que havia adquirit amb els anys i l'experiència del fer, cosa que li donava un estatus social d'autoritat moral de

coneixement, i amb el temps i el contacte pròxim l'anava transmetent al jove (júnior), que el posicionava en un altre estatus de coneixement i d'autoritat. Així, amb les seleccions d'informació i amb els continguts contextuals s'anava forjant el coneixement i les idiosincràsies de cada societat o organització.

El model actual de transmissió, a partir de la introducció de les TIC, s'està modificant. Es parteix de la base que Internet és un gran arxiu d'informació, és a dir, d'actius de coneixement, i per trobar informació es recorre a la xarxa enlloc de recórrer a les persones.

En aquest punt apareixen d'una banda tots els beneficis de les TIC, que ja hem comentat en iniciar l'apartat quant a immediatesa, quantitat d'informació, globalització, grans distàncies, etc.

I de l'altra, tots els inconvenients quant al paper de les persones grans de la nostra societat com a aglutinadors d'un saber antic que els donava prestigi, autoritat i respecte i jerarquia de poder, valors socials en definitiva, cap al coneixement col·lectiu i l'intercanvi intragrup que aporta valors democràtics, de col·laboració i de reciprocitat, en què tot val i tot és possible. (D. Duran, 2011)

Tampoc no podem deixar de mencionar la bretxa social que es pot esdevenir en tant que el gruix de persones que tenen accés a internet és molt mínim en relació amb la població mundial, i segurament també és mínim entre la generació dels avis i dels pares amb la dels fills i els néts. Per tant, ens podríem qüestionar quins són els arxius de coneixement pròpiament dits i si realment són significatius del coneixement propi de cada societat individual.

Les implicacions socials que es puguin derivar d'aquesta qüestió és un fenomen que caldria ser estudiat a bastament en futures investigacions si volem comprendre quina pot arribar a ser l'estructura social i de valors de les futures generacions.

3. Objectius i metodologia

3.1 Introducció

Demostrar totes les idees que s'han expressat en el marc teòric anterior, implicaria una dedicació que sobrepassa l'àmbit d'aquest treball. Per això s'ha optat per començar amb una breu investigació exploratòria que pretén aportar una visió actualitzada sobre la influència de les TIC en la transmissió intergeneracional de coneixements.

Amb aquesta finalitat s'ha considerat convenient dur a terme una investigació qualitativa basada en un treball de camp atès que les tècniques qualitatives ens permeten fer una aproximació de la realitat des d'un punt de vista més proper a l'essència individual i subjectiva, cosa que ens permet arribar a la mateixa realitat des de diferents punts de vista o des de diverses percepcions, aspectes que queden més limitats des del vessant quantitatiu de les tècniques d'investigació.

Per centrar el tema, doncs, i tenint en compte que volem analitzar les pautes de transmissió de coneixement intergeneracional en les societats, s'ha pres com a referència un tema prou comú, genèric i que forma part dels actius de coneixement universals com és el fet de cuinar.

S'ha considerat aquest tema justament per la seva universalitat i perquè es considera que cuinar és un coneixement suficientment conegut al llarg de tota la història de la humanitat per totes i cadascuna de les persones amb ús de raó i d'edat suficient per poder-ho dur a terme.

Cuinar també és un element que forma part de la necessitat de les persones per a la seva supervivència natural, de manera que és un tema comú a totes les generacions i al llarg de tota la història sense discriminació d'edat i procedència.

3.2 La idea

La investigació consisteix en una anàlisi qualitativa dels resultats d'un treball de camp, obtinguda a partir de la informació extreta d'uns qüestionaris elaborats expressament amb aquesta finalitat, que pretenen objectivar una realitat intangible com és la transmissió de coneixements culinaris a partir de la transmissió oral i visual d'una generació a l'altra, alhora que vol mostrar que l'adopció de les TIC actualment modifiquen aquest model de transmissió de coneixements d'una generació a l'altra.

3.3 Objectiu de la investigació

Demostrar que hi ha un canvi en la conducta entre una generació i la següent a l'hora d'obtenir els actius de coneixement sobre l'aprenentatge de les arts culinàries.

Constatar que s'ha modificat la manera com es transmet la informació: de la transmissió personal oral i visual d'una generació a l'altra a la transmissió audiovisual i cibernètica aportada per les TIC de forma personal i individualitzada (en tant que el subjecte és actiu en la cerca de la informació i ho fa de manera individual, malgrat que a partir de les eines 2.0 es pugin considerar les comunitats virtuals com a elements d'aprenentatge col·lectiu).

Evidenciar que aquesta nova aportació de les TIC, que apareix en el seu format audiovisual i de pantalla, minva els processos de comunicació oral i visual entre les persones i afavoreix l'obtenció d'informació a través dels mitjans tecnològics.

3.4 Hipòtesi

La introducció de les TIC és una variable que modifica els models de transmissió intergeneracional oral i visual específica de coneixements sobre l'aprenentatge de les arts culinàries.

3.5 Desenvolupament de la investigació i preguntes de recerca

Per tal de dur a terme el desenvolupament de la investigació ens hem formulat diverses preguntes que hem respost a partir de l'anàlisi qualitativa de la informació obtinguda a través del buidatge de les enquestes, i que també ens han servit per acotar la investigació.

Les preguntes són les següents:

- Hi ha un estil de vida propi en cada període?
- Quins canvis s'han produït entre una generació i una altra quant a l'estil de vida?
- Es constata l'aparició i adopció de les noves tecnologies de la informació (TIC) i la incidència d'aquestes sobre l'estil de vida dels membres de cada generació?
- L'adopció de les TIC modifica els models de transmissió de la informació sobre coneixements culinaris entre una generació i una altra?

Les tres primeres ens serveixen per delimitar el context de la investigació i considerem que són necessàries per a poder copsar la situació dels diferents escenaris i respondre a la darrera pregunta, que és la base del treball de recerca.

Aquestes qüestions seran resoltes en l'anàlisi de resultats posterior.

3.6 Metodologia

La metodologia utilitzada consisteix en l'anàlisi qualitativa dels resultats obtinguts a partir de qüestionaris elaborats expressament per a la investigació, tal com recomanen autors com S. J. Taylor i R. Bogdan en el seu llibre *Introducción a los métodos cualitativos de investigación* (1984) i a partir del qual hem estructurat la nostra investigació.

Els qüestionaris pretenen ser un guió per a dur a terme entrevistes en profunditat a tres subjectes d'una mateixa família pertanyents a generacions diferents, és a dir, la generació dels avis, la dels pares i la dels fills.

S'ha triat el mètode *entrevista en profunditat* per motius diversos:

- perquè per poder fer un estudi anacrònic cal remetre's a temps passats que ja no són observables directament per l'investigador que ha de recórrer a informacions obtingudes dels informats.
- perquè els escenaris són diversos i variats: món rural/món urbà (en un sentit més conceptual que no pas geogràfic), abans de la Guerra Civil/transició/ democràcia; estatus econòmic, etc...
- també, per poder treure a la llum l'experiència humana subjectiva.

3.6.1 La mostra

El criteri que s'ha seguit per la selecció dels entrevistats ha estat el fet que fossin membres d'una mateixa família. La família havia de tenir viu un dels membres corresponents a cadascuna de les tres generacions esmentades: avis, pares i fills (néts).

Per dur a terme la investigació s'ha utilitzat una mostra aleatòria de 10 famílies procedents de diversos pobles de Catalunya, és a dir de 30 subjectes, tres per família.

L'edat dels subjectes oscil·la entre els 16 i 90 anys d'edat.

La variable sexe no s'ha tingut en compte en la selecció de la tercera generació (fills/néts) però sí en la primera (avis) i la segona (pares), ja que s'ha considerat que tradicionalment han estat sempre les dones qui ha portat el pes de la casa pel que fa a l'àmbit culinari, aspecte que ha anat canviant al llarg de la història. Tanmateix aquest no és l'objectiu d'aquesta investigació motiu pel qual s'ha obviat aquesta variable. Malgrat tot s'han inclòs subjectes masculins en la selecció dels membres de les terceres generacions, entre altres coses, també, perquè era difícil trobar famílies completes que reunissin les condicions.

D'altra banda, aquest fet ens ha permès constatar aquesta variació en l'ús exclusiu de les dones a la cuina vers un canvi cap a l'inclusió del sexe masculí en aquesta tasca. Les entrevistes també ens han permès constatar que hi ha hagut una evolució quant a la distribució de rols en l'àmbit familiar, més individualisme en les relacions intrafamiliars i en els aprenentatges, així com més preparació cognitiva i de desenvolupament personal. Tanmateix aquests aspectes no formen part de l'objecte d'estudi d'aquest treball per la qual cosa considerem que podrien formar part de futures investigacions.

Pel que fa a la variable edat, s'ha fet la classificació en primera generació (avis), segona generació (pares) i tercera generació (fills/néts).

La primera generació (avis) inclou un interval d'edat en què la persona més gran té 90 anys i la més jove 60.

La segona generació (pares) inclou un interval d'edat en què la persona més gran té 60 anys i la més jove 40.

La tercera generació (fills/néts) inclou un interval d'edat en què la persona més gran té 30 anys i la més jove 16.

D'aquesta manera, la primera generació abraça gent nascuda entre l'any 1920 i el 1950.

La segona generació abraça gent nascuda entre el 1950 i el 1970.

I la tercera generació abraça gent nascuda entre el 1980 i el 1995, ja que no s'ha admès ningú menor de 16 anys, atès que s'ha considerat que abans d'aquesta edat encara no es té la necessitat de cuinar o que els adolescents col·laboren poc en les tasques de casa.

L'aspecte classe social/nivell econòmic del grup no s'ha pres com una variable rellevant per a la investigació, ja que ja ha estat prou difícilós trobar les famílies, de totes maneres val a dir que la mostra ha resultat ser força homogènia en aquest sentit i podríem considerar les famílies dintre del grup classe mitja, en alguns casos mitja-baixa i en d'altres mitja-alta, tenint en compte però, com és obvi, la diferència global d'estatus dependent de l'època històrica viscuda (postguerra, dictadura, democràcia) com s'explica en l'apartat de l'escenari.

Fem esment aquí també al fet que els noms de les persones participants en les enquestes s'han estat òbviament modificats per tal de preservar-ne l'anonimat.

3.6.2 L'escenari

Seleccionar aquesta mostra també ens ha permès seleccionar determinats escenaris.

En la primera generació em pogut observar com es vivia abans, durant i després de la guerra civil espanyola, tant en l'àmbit urbà com rural.

En la segona generació hem pogut observar com es vivia durant la dictadura franquista i en l'època de la transició, tant en l'àmbit urbà com rural.

En la tercera generació em pogut observar com es viu en l'època de la democràcia i en l'època de la introducció de les noves tecnologies, les TIC.

En tots els casos, com que en l'actualitat tots viuen, també ens ha permès constatar com es percep avui dia l'aparició de les TIC des del punt de vista de les tres generacions.

L'anàlisi de les respostes ens ha permès fer una comparació anacrònica i generacional dels escenaris, que també és l'objectiu del treball.

3.6.3 Administració de les proves

Per dur a terme les entrevistes en profunditat s'han entrevistat personalment la majoria dels subjectes excepte en alguns casos en què s'ha sol·licitat a alguns dels mateixos entrevistats que fossin ells qui duguessin a terme l'entrevista per la dificultat d'accés a l'altre l'entrevistat, sobretot en els casos de la gent gran. L'excepcionalitat ha esdevingut en aquelles persones grans que per distància o per complexitat de l'entorn familiar n'ha estat difícil l'accés. S'ha optat per aquesta opció ja que tampoc ha estat fàcil trobar les famílies que complissin els requisits de les tres generacions consanguínies vives.

3.6.4 La recollida de les dades

Les enquestes s'han transcrit íntegrament a la base de dades de l'ordinador, en directe, en la mesura que s'anava duent a terme l'entrevista, malgrat que es recomani gravar-les prèviament i després transcriure-les, atesa la manca de temps per complir els terminis de presentació del treball. Som conscients que aquest procediment enlenteix l'agilitat de l'entrevista, però també dóna més temps per a la reflexió.

D'altra banda també economitza els temps de l'investigador pel que fa a la tasca de transcripció dels textos si bé en manté el mateix rigor, quan a la fidelitat del text tot i que pot restar aprofundiment en l'entrevista per la falta de formació i de professionalitat dels entrevistadors. Posteriorment s'han guardat com un arxiu, una carpeta per a cada família, amb el recull de les tres enquestes per a cadascun dels membres de la família.

Quan ha resultat impossible accedir a un dels enquestats de manera personal les enquestes han estat fetes a través del telèfon, seguint el mateix mètode o a través d'un dels membres de la família que ja havia estat entrevistat prèviament. Bàsicament en el cas de les persones grans.

Les limitacions que això ens ha comportat ha estat d'una banda la dificultat de poder encarrilar més la profunditat de l'entrevista cap als temes que per a nosaltres eren més rellevants, i potser ha minvat l'accés a la informació, i de l'altra no ens ha permès veure l'expressió de la cara de les persones en el moment de l'entrevista cosa que ens ha fet disminuir l'aportació no verbal de la comunicació en aquest tipus d'entrevista.

3.6.5 Temporalització

Les dades s'han recollit al llarg de sis mesos mitjançant les entrevistes en profunditat de manera personalitzada.

En primer lloc, s'han localitzat les famílies a partir de coneixences personals i d'altres famílies conegudes de les persones que han participat en la investigació i se'ls ha sol·licitat la participació en el projecte. En tots els casos la participació i col·laboració ha estat esplèndida i d'una gran seriositat per part dels entrevistats.

En segon lloc, s'ha establert un dia i una hora per a cada entrevista, habitualment en el domicili de l'entrevistat. En el cas que fos molt distant geogràficament, s'ha procedit a la via telefònica.

Val a dir que les entrevistes *vis a vis* han estat més llargues i profitoses que les telefòniques, òbviament per la comoditat del moment.

La durada de les entrevistes ha estat aproximadament d'entre 35 a 45 minuts.

3.7 El qüestionari

S'ha optat per un qüestionari de preguntes molt obertes amb preguntes molt genèriques per tal de no influir directament a l'entrevistat en cap moment a l'hora d'emetre la seva resposta, cosa que també ens ha permès reconduir la resposta cap al tema que en interessava.

Com a introducció, i per no contaminar les respostes en relació amb les TIC, es va plantejar el treball als enquestats com una investigació sobre l'evolució de l'aprenentatge de les arts culinàries a través del temps, d'aquí la necessitat d'enquestar les tres generacions.

3.7.1 Justificació de les preguntes

Qüestionari

Edat: anys

Ens permet establir en quin grup generacional hem d'incloure el subjecte

Procedència:

Ens permet saber si és àmbit rural o urbà

Estudis:

Aquesta dada ens permet situar quin era l'estatus cultural de l'època, a més que ens ha de permetre situar els enquestats en grups de més o menys coneixements i com a possibles usuaris de les TIC

Preguntes:

1. *Què recordes de la teva infantesa? On vivies, amb qui,...?*
Ens permet situar l'entorn familiar, socioeconòmic i cultural i ens indica com estava organitzada la societat en aquell moment. També permet veure la part afectivoemocional de l'entrevistat, els records i memòria del seu passat.
2. *Com es vivia en aquells temps en comparació amb ara?*
Ens permet fer una valoració subjectiva de l'individu sobre els canvis que percep sobre comoditats, innovació, tecnologia, comunicacions, i ens permet comparar una època amb les altres.
3. *Amb quins familiars comparties el teu temps de lleure, què feies tu en el teu temps de lleure*
Ens permet veure el grau d'interrelació entre els diferents membres de la família i entre les diferents generacions i el nivell de comunicació existent entre elles. S'hi pot endevinar l'aspecte afectiu intrafamiliar i el pes afectiu entre els diferents membres.
4. *Com estava organitzada la casa: qui portava la casa, anava a comprar, qui decidia, qui manava?*
L'àvia quin paper hi jugava?
Què t'explicava la teva àvia?
Ens permet veure el grau d'influència d'una generació sobre l'altra cosa que considerem que va lligada a la transmissió de valors culturals, socials i afectius. També ens permet veure quin era el tipus d'organització familiar i quins eren els "poders fàctics" tant en les famílies com en la societat.
Paral·lelament podem començar a intuir quins eren els rols parentals, com s'estructurava la família i quins eren els hàbits generals.
5. *Qui es cuidava del menjar, de cuinar, de la cuina?*
Qui decidia els menús, l'alimentació? Creus que se seguia algun criteri? Què es menjava?
Amb aquesta pregunta centrem pròpiament el tema de l'art culinari i veiem quina és la persona d'influència sobre l'entrevistat en aquest àmbit, alhora que ens orienta sobre el tipus d'alimentació en cadascuna de les diferents èpoques o generacions.
6. *Com vas aprendre a cuinar?*
La pregunta va directament a esbrinar sobre quina consciència té l'enquestat dels seus coneixements sobre cuina i sobre la seva consciència del seu procés d'aprenentatge i d'adquisició de coneixements i la persona d'influència que n'hi ha ensenyat o de qui n'ha après.
7. *Quan una cosa no la sabies fer, què feies (o què fas)?*
La resposta ens dóna informació directa sobre els recursos de l'enquestat. D'una banda els seus recursos personals (capacitat de reacció, d'espavilar-se, de consultar) i per tant dels materials a l'abast, de l'altra dels seus recursos personals i d'influència afectiva (a qui recorre en cas de

dificultat) i sobre la noció de recursos existents en cada època (coneixements orals, coneixements escrits, coneixements audiovisuals, TIC)

També ens dóna informació sobre el tipus de transmissió de coneixements i entre quins membres de la família o de l'entorn.

8. *Si hores d'ara haguessis de fer un plat nou, que no saps fer, com o faries per poder-lo fer?*

Aquesta pregunta ens afina la pregunta anterior i fa que l'individu defineixi clarament quin és el seu recurs principal, a partir del qual obté la informació que necessita.

9. *Creus que has transmès els teus coneixements culinaris a algú?*

La resposta a la pregunta ens aporta informació sobre la consciència que es té de la transmissió de coneixement, sobre la necessitat d'haver de transmetre la informació per a què la següent generació en faci un ús adequat.

10. *Actualment, com creus que la gent aprèn a cuinar?*

Aquesta pregunta ens dóna informació sobre el concepte de la necessitat de cuinar que es percep en cada generació, alhora que també ens reflecteix l'evolució dels hàbits culinaris de la població en el transcurs de vuitanta anys. Simultàniament també ens fa referència a com els individus perceben la intrusió de les noves tecnologies a la societat de la informació.

4. Procediments per a l'anàlisi de dades

Els resultats de la investigació es basen en l'anàlisi qualitativa de les respostes que els subjectes han fet dels qüestionaris mitjançant una entrevista en profunditat.

Els membres de la primera generació els hem anomenat Grup A (Avis)

Els membres de la segona generació els hem anomenat Grup P (Pares)

Els membres de la tercera generació els hem anomenat Grup F (Fills/néts)

4.1 Estil de vida propi de cada època

En primer lloc s'han valorat cadascuna de les respostes de cadascun dels qüestionaris i s'ha fet una comparativa entre els membres de la mateixa generació, és a dir, tots els membres de la primera generació comparats entre ells [A -> Q1A+Q2A+...+QnA], tots els de la segona generació comparats entre ells [P -> Q1P+Q2P+...+QnP], i tots els de la tercera comparats entre ells [F -> Q1F+Q2F+...+QnF]).

Això ens ha permès entendre com es vivia entre els anys 20 i 60, com es vivia entre els anys 60 i 80 i com es vivia entre els anys 80 i 95.

També ens ha permès definir si existeix un estil de vida propi de cada època, és a dir, com es vivia en cada època.

S'ha fet el buidatge de la informació global de l'estil de vida, tipus d'estructura familiar, tipus d'alimentació i models d'aprenentatge i de transmissió de coneixements dintre d'una determinada

generació, per cadascun dels grups d'observació. Com eren les famílies, com vivien, com menjaven, quins rols exercien els seus membres i com passen la informació d'una generació a l'altra, agrupats en els següents apartats:

Entorn, àmbit familiar, organització familiar, tipus d'alimentació, aprenentatge culinari, transmissió de coneixements culinaris a l'altra generació i ús de les TIC.

Cal recalcar però que pel que fa a l'ús de les TIC, hem d'especificar els aspectes següents:

D'una banda, donem per suposat que les TIC van començar a aparèixer als voltants dels anys noranta.

De l'altra especificar, també que les persones entrevistades són totes vives i que per tant conviuen amb les TIC. Donem per entès que les TIC són a l'abast de tothom i que per tant el seu ús és facultatiu de les persones entrevistades.

Val a dir que cada generació té un tipus de relació diferent quant a l'ús de les TIC.

En la generació dels Avis (A) els subjectes les han conegut quan els individus tenien un promig de 50-60 anys.

En la generació dels Pares han conegut les TIC a partir d'edats al voltant dels 30 o 40 anys.

La generació dels Fills (F) les han conegut a partir del 10 anys aproximadament per la qual cosa els podem considerar tal com se'ls anomena, nadius informàtics.

Així, doncs, considerarem que les TIC estan presents en la vida actual de tots els subjectes però que l'ús que en fan és diferent en cada generació, a conseqüència de la progressiva implantació de les TIC a la societat.

(Annexos 4-5-6, del *Document Taules*)

4.2 Canvis evolutius entre generacions pel que fa a l'estil de vida

En segon lloc s'ha comparat els continguts de les respostes dels individus de la primera amb les respostes dels de la segona generació, entre les respostes dels de la segona i la tercera i entre els de la primera i la tercera generació.

A versus P (Avis comparats amb Pares)

P versus F (Pares comparats amb Fills)

F versus A (Avis comparats amb fills)

Les dades també ens han permès veure els canvis evolutius entre generacions pel que fa a l'estil de vida, a l'estil d'alimentació, i a l'estil de transmissió de coneixements i a la d'obtenció de la informació i si hi ha hagut la introducció de nous elements de comunicació com ara els mitjans audiovisuals o internet.

(Annexos 7-8-9-10, del *Document Taules*)

4.3 La introducció d'elements nous (TIC)

En tercer lloc hem analitzat si hi ha hagut una clara introducció de l'aparat d'Internet i de les tecnologies de la informació i el coneixement i si això ha modificat determinats hàbits comunicatius, en aquest cas la transmissió de coneixements culinaris d'una generació a l'altra.

Per fer això hem valorat primer com es transmet la informació en cada etapa generacional i si ha sofert modificacions en relació amb l'altra.

Hem volgut veure si hi ha hagut la introducció d'un nou element, Internet, i si aquest element ha modificat determinats hàbits o conductes quan a la transmissió de coneixements d'una generació a l'altra.

És a dir, si la introducció d'elements nous (TIC) modifiquen els models de transmissió de coneixements entre generacions.

Ho hem fet analitzant com es feia la transmissió de coneixements culinaris entre la generació dels Avis (A) a la dels Pares (P) i com es fa la transmissió de coneixements culinaris de la generació del Pares (P) a la dels Fills (F).

En aquest apartat hem observat també si hi ha hagut l'aparició de les TIC com a font d'informació, i si aquesta nova font d'informació minva el model de transmissió oral i visual de coneixements, en aquest cas dels coneixements culinaris, entre les diferents generacions.

(Annexos 7-8-9-10, del *Document Taules*)

4.4 Canvi del model de transmissió de coneixements entre generacions

Finalment s'ha contrastat el model de transmissió de coneixements entre generacions i s'ha fet una valoració de manera qualitativa sobre si ha canviat el model i quins canvis ha sofert.

(Annex 10, del *Document Taules*)

Per acabar s'ha fet una valoració global que a partir de la discussió ens ha permès extreure unes conclusions.

5. Anàlisi de resultats

Per dur a terme l'anàlisi de resultats ens hem formulat diverses preguntes que hem respost a partir de l'anàlisi qualitativa de la informació obtinguda a través del buidatge de les enquestes.

Les preguntes són:

- **Hi ha un estil de vida propi en cada període?**
- **Quins canvis s'han produït entre una generació i una altra quant a l'estil de vida?**
- **Es constata l'aparició i instauració de les noves tecnologies de la informació (TIC) i la incidència d'aquestes sobre l'estil de vida dels membres de cada generació?**

- **L'aparició de les TIC modifica els models de transmissió de la informació sobre coneixements culinaris entre una generació i una altra?**

Les respostes són les següents:

- **Hi ha un estil de vida propi en cada període?**

L'anàlisi del buidatge de la taula 10 ens posa de manifest una obvietat: efectivament hi ha un d'estil de vida propi per a cada etapa.

- **Avis**

En l'etapa corresponent als avis es veu un entorn clarament poc desenvolupat, l'entorn rural està encara molt relacionat amb el món del camp, amb poques infraestructures i amb grans dificultats per a les comunicacions (carreteres, telèfon, sanitat). No es pot oblidar que hi ha presents la Guerra civil espanyola.

"No ens moviem d'aquí, no hi havia carretera ni llum." La mare anava a Vic, fins a Cantoni a peu." "Era molt diferent, anàvem a l'església, cantàvem cançons i fèiem comèdia. Ara hi ha telèfon, més comunicacions..." Ramona de Tavertet, 90 anys

"No hi havia congelats ni hi havia nevera. A casa teníem nevera de gel i compràvem les barres de gel. Quan em vaig casar ja n'hi van haver." Fina de Vic, 77 anys

L'àmbit familiar i l'organització familiar es basen en relacions de més proximitat i de més influència entre els membres de la mateixa família, tant la nuclear com l'extensa.

"Ens feien estar molt a la masia, estàvem al camp, passava un rec i ens banyàvem i jugàvem, això a l'estiu, a l'hivern cap a col·legi. A l'hivern plegàvem a les 7 i els diumenges.. sempre a la masia o a missa i quan era més gran a cosir." Maria de Valls, 83 anys

"Vivia amb els pares, els oncles, una multifamília, érem 9: els 2 avis, els oncles la germana de la mare i el seu marit i els pares, el cosí i el meu germà." Glòria de Barcelona, 77 anys

L'alimentació és de mercat i de temporada i sovint de subsistència però el tipus de guisats són més elaborats i hi ha una dedicació àmplia a la cuina i al menjar si bé no hi ha criteris alimentaris específics quan a dieta equilibrada, però sí que apareix el concepte de dieta variada i del temps, al meu entendre sota la creença extesa que "s'ha de menjar de tot i fresc".

"Estava molt a les masies a recollir els fruits del camp, garrofes, ametlles, avellanes..." Maria de Valls, 83 anys

"Cuinava la mare sempre. Escudella, verdura, patates, matàvem conills i pollastre." Ramona de Tavertet, 90 anys

"Sempre mirava què hi havia del temps i comprava del temps." Fina de Vic, 77 anys

El fet que les relacions siguin de més proximitat fa que hi hagi més interrelació entre els membres de les famílies i el contacte és més continuat la qual cosa facilita la transmissió de coneixements tant per la via

visual com oral, és a dir en directe de les pròpies accions i conductes culinàries amb la intenció tant de transmetre, per part de la generació antiga, com de rebre, per part de la jove.

“Quan era a casa passava per la cuina i m’ho mirava. La mare em deia que m’hi quedés, però a mi m’agradava més l’agulla i sempre posava excuses. En aquells temps no es compraven plats fets. Es feia tot a casa un dia per l’altre. Els canalons eren per un dia de molta festa perquè era molt laboriós. Es feia pasta, sopa, molta sopa i amanida a l’estiu, era sempre el primer plat, teníem fruita del temps i fruits secs.”

“La minyona anava a comprar i la mare em deia que hi anés perquè m’hi fixés. Ens deia com havien de ser les coses perquè fossin fresques, ens ho ensenyava perquè ens hi fixéssim.” Fina de Vic, 77 anys

“Te hacían amorrar allí y aprendías. Hacían las pastas y los fideos en una máquina que traía una señora (pasaba una señora por las casas). Es mucho mejor todo lo que hacíamos antes, que hacíamos todo. Lomo con aceite, en verano, que lo sacabas para los hombres. Eso sí que era vida, no lo que hacemos ahora. Ponte aquí decían, y si no te salía bien te pegaban.

“[...] No, no, ella te explicaba y ojo a equivocarte. Ya se ponía ella y te decía así!” Engracia, d’Aragó, 76 anys

La mare i l’àvia són bàsicament les persones encarregades de l’organització de l’estructura familiar i la figura masculina és pràcticament absent o com a figura d’autoritat.

“Si la mare no hi era la Lluïsa i jo fèiem el dinar pel pare.” Maria de Valls, 83 anys

“La mare portava la casa i anava a comprar però el pare manava.” Rosa de Vilanova i la Geltrú, 82 anys

Es denota una manca global de culturització i per tant els aprenentatges són més intuïtius o per observació i ocasionalment a través de llibres o altres fonts d’informació. Val a dir que en la època dels avis el nivell d’alfabetització era força baix, així com el de les comunicacions culturals en tant que ells llibres eren per als estudiosos i la gent de cultura i la distribució de revistes era escassa. Per tant els coneixements es transmetien per via oral més que per escrit.

La transmissió general d’informació és oral i visual.

Les TIC són inexistents.

Pares

Pel que fa a l’estil de vida dels pares val a dir que l’entorn és més urbà, hi ha més bones comunicacions i apareix el televisor com element de comunicació i aprenentatge, sobretot quan comencen a proliferar els programes de cuina tipus “La bona cuina” de TV3, “El menú de cada dia” de Televisión Española de C. Arguiñano, etc. Cosa que permetia l’aprenentatge visual a partir de persones de fora de l’àmbit familiar o proper.

“Ha canviat molt no hi havia cotxe ni llum, és molt diferent. Ara hi ha molta comunicació, telediario...” Teresa de Tavertet, 60 anys

“Ara hi ha tot el tema informàtic i de comunicacions, abans no hi havia res. No hi havia ordinador, hi havia ràdio, tele, telèfon. Ara està tot connectat, tens la casa plena de fils. Tot s’espantia molt de pressa. Els coneixements es treien dels llibres i de la tele. Ara hi ha molta informació, molta oferta molt barrejada.” Marta de Barcelona, 50 anys

L'àmbit familiar i l'organització familiar es basen en relacions de proximitat i d'influència entre els membres de la mateixa família, tant la nuclear com l'extensa, però bàsicament l'estructura familiar gira entorn de la família nuclear sota la influència de les generacions anteriors (avis). Històricament ens situem en l'època de la dictadura amb els corresponents valors socials de l'època.

“Hi havia molt d'ordre disciplina i autoritat, les coses molt marcades, la jerarquia, tenies molt clar qui manava.” Montserrat de Vic, 48 anys

“Eren un suport molt important per a la mare. Ens educava i intervenia, totes dues àvies participaven. Anar amb els avis era una alegria.” Marta de Barcelona, 50 anys

“Els dies de cada dia, com ja he dit, amb els pares, la germana i els oncles i cosins materns. Els diumenges i festius anàvem a casa dels avis i oncles paterns, on també ens reuníem tots els cosins. Es feien grans tertúlies, on es repassava mitja humanitat, es feien grans debats i discussions polítiques enceses, però, tot i la discrepància, mai es va perdre el respecte i el caliu familiar.” Lurdes, Vilanova i la Geltrú, 50 anys

“Era molt important, feia el menjar, la iaia, decidia, li agradava molt anar a comprar” Teresa de Tavertet, 60 anys

L'alimentació és de mercat i de temporada i el tipus de guisats són elaborats atès que hi ha una dedicació àmplia a la cuina i al menjar pel tipus d'estructura familiar, si bé no hi ha criteris alimentaris específics conscients, però es manté la dieta variada i de temporada.

“Es menjava de tot, però sense luxes.” Carme de Vilanova, 55 anys

“No seguien criteri, però hi havia una lògica sense saber-ho” Montserrat de Vic, 49 anys

“Era elaborada. La decidia la mare. [...] feia guisats, fricandó. No hi havia criteri, era equilibrat i de temporada. Variat.” Marta de Barcelona, 50

Les relacions són de proximitat però la figura dels avis queda més relegada a personatges puntuals que aporten informacions històriques o aprenentatges específics (cuina, religió, cosir) si bé els aprenentatges continuen essent de tipus oral i visual.

“El que explicava més coses era l'avi: la seva infantesa, el poble, la guerra...” Carme de Vilanova, 55 anys

“L'àvia materna m'explicava contes. L'àvia paterna m'explicava històries familiars, dels orígens de com i a on vivien els nostres avantpassats i els diferents lligams amb altres famílies vilanovines. Cap de les dues famílies parlava de la guerra, perquè crec que era massa dolorós.” Lurdes de Vilanova, 50 anys

La mare és bàsicament la persona encarregada de l'organització de la casa i de l'estructura familiar i la figura masculina és pràcticament absent o apareix com a figura d'autoritat si bé es comença a percebre

la interacció del pare durant el temps de lleure o com a col·laborador (encàrrecs, sortides en cotxe, excursions, petits viatges, etc.).

“La mama com que estava tot el dia a casa feia de mestressa de casa, és la que comprava, cuinava... totes aquestes coses. Suposo que si s’havia de decidir algo ho decidien juntament amb el pare, però la que portava la casa era ella. El pare anava a la masia i duia la verdura, feta a l’hort de la masia, feia l’enciam que en teníem tot l’any i patates també tot l’any, la fruita també la teníem de la masia i a l’estiu que és temporada d’haver-hi més coses teníem les bajoques, les tomaques...” Carme de Valls, 55 anys

“El pare de tant en tant, feia la carn a la brasa. Va començar més tard, primer la mare no treballava i es cuidava de nosaltres, el pare treballava.” Marta de Barcelona, 50 anys

Es denota una augment de la culturització ja que les persones enquestades tenen estudis i els aprenentatges culinaris són més a partir de la cerca d’informació que no pas intuïtius o per observació o per transmissió, si bé encara hi són molt presents. Les principals fonts d’informació són els llibres de text i s’inicia el fet de percebre la televisió com a font d’informació audiovisual (programes de cuina, per exemple).

La transmissió general d’informació continua essent oral i visual si bé apareixen altres fonts d’informació com són els llibres i la tele.

“Fixant-me en com cuinaven la mare i l’àvia.” Carme de Vilanova, 55 anys

“Poden agafar idees de programes de la tele també.” Rosa de la Múnia, 50 anys

“Si és un plat de la mare o de l’àvia li pregunto o li preguntava directament, si no en llibres de receptes que tenia la mare, apuntant les receptes.” Marta de Barcelona, 50 anys

“Veia com ho feien a casa, ho preguntava , m’ho explicaven. Més endavant vaig fer algun curs de cuina, però per dedicar-m’hi professionalment.” Teresa de Tavertet, 60 anys

“Me la inventava el millor possible. A partir del que sabia mirava de solucionar el plat. També tinc llibres de cuina però a vegades les coses és inventar-te-les una mica” Anna de Valls, 54 anys

Les persones incloses en aquesta franja coneixen les TIC i en són usuàries si bé les tenen com una cosa adquirida en els últims temps. Per tant, comparteixen les TIC amb internet com a font d’informació amb altres fonts d’informació que no són de base tecnològica com són els llibres i revistes o la Televisió com ja s’ha comentat, però principalment prefereixen les fonts escrites i orals.

“Vaig aprendre a cuinar fixant-me com ho feia la mare. Preguntar a la mare, consultar llibres de cuina, preguntar a les venedores del mercat i, actualment, també buscant per Internet.” Lurdes, Vilanova i la Geltrú, 50 anys

“Ho demanava a qui ho sabés o actualment ho miro a Internet.” Carme de Vilanova , 55 anys

Actualment “miraria a internet que és on es troba tot.” Teresa de Tavertet, 60 anys

Fills

Quant a l'estil de vida dels fills, ens situem en un entorn urbà i semirural. L'entorn rural ja no és viscut tan vinculat al camp i a la pagesia com abans, sinó com una extensió més de la vida urbana, ja que disposen de les mateixes comunicacions i serveis que a la resta del territori.

"És diferent la ciutat que el poble, sorties més al carrer hi havia menys trànsit. Anava a la granja amb el bestiar. Teníem menys joguines més jocs a l'aire lliure. Ara és més informàtica ara es mira més la tele que no pas abans." Lali de Tavertet, 30 anys

L'àmbit familiar i l'organització familiar es basa en relacions de proximitat entre els membres de la família nuclear. L'estructura familiar gira entorn de la família composta de pares i fills i els avis apareixen ocasionalment en les vacances o les festes. Són importants en l'aspecte afectiu però no exerceixen influència en l'educació ni els valors. Els avis són viscuts com persones de la família que expliquen històries i tradicions antigues.

"L'àvia no hi tenia cap paper, cadascú a casa seva." Lali de Tavertet, 30 anys

"No hi pintava res. Em comprava moltes coses, Barbies." Marisol de Barcelona, 17 anys

"Els veia quan estava malalta o a l'estiu sobretot, em cuidaven." "M'explicaven històries d'indis, contes." Núria de Vilassar, 16 anys

L'alimentació és de subsistència és a dir menjar per aportar els nutrients necessaris i no hi ha guisats ni plats gaire elaborats. Quasi no hi ha dedicació a la cuina. No hi ha criteris alimentaris específics, ni pel que fa als productes frescos ni als de temporada. Apareix la figura del pare com a personatge que també intervé a la cuina o ala casa ocasionalment, si bé el pes principal continua recaient en la mare.

"El criteri alimentari el marcava el pare però cuinava la mare. Ell té problemes de dieta. Dinars poc elaborats. Els rostits els guardem per les àvies"

"Sé fer cuina de subsistència, com la de la mare, planxa, pasta, verdura ." Laia de la Múnia, 28 anys

"Jo sé cuinar molt poc". Anna de Vilafranca, 28 anys

"S'intenta que siguin variats i equilibrats, els menús, malgrat que hi tenen un paper fonamental el pa amb tomàquet i l'arròs bullit! Pau de Vilanova, 20 anys

"Els menús són monòtons, pasta, amanida, guisats quasi mai." Lali de Tavertet, 30 anys

Es percep un canvi quant a l'accés de la dona al mercat laboral que segurament és el que fa que hi hagi menys dedicació a la cuina i també que per això hi ha una major presència del pare en la organització i col·laboració en les tasques domèstiques.

"Una mica més la mare, però el pare també, tots en general..." Núria de Vilassar, 16 anys

"Entre la meva mare i el meu pare." Montse de Masllorç, 28 anys

“Els menús els decideix normalment la mare, tot i que de vegades el pare decideix els sopars.”
Pau de Vilanova, 20 anys

Es denota un nivell cultural més alt. Tots els enquestats tenen estudis més o menys importants depenent de l'edat de l'entrevistat.

La principal font d'informació per a l'obtenció de recursos culinaris són: internet en blogs, pàgines web, youtube; el televisor en programes de cuina, etc, si bé es manté la transmissió oral. Bàsicament la consulta per a l'aprenentatge culinari és oral enlloc de visual. És a dir, no aprenen per aprenentatge visual sinó que fan la consulta oral i després assagen. Bàsicament ho pregunten a la mare o a alguna amiga. Internet és la principal font d'informació en primer lloc fins i tot abans que preguntar-ho a la mare quan són receptes noves.

“Ho miro en un llibre de cuina, li demano a l'àvia o ho busco a internet i ho provo. Alguna recepta d'amics. Si són dubtes bàsics, truco a la mare. Però no la tinc com a bona cuinera, aquest rol es més de les àvies.” Laia de la Múnia, 28 anys

“Preguntaria o Internet.” Pau de Vilanova, 20 anys

“Primer ho buscaria a internet, si no me'n sortís ho demanaria a l'amiga. Ma mare no en sap gaire de cuinar” Montse de Valls, 27 anys

“Buscaria a internet” Marsol de Barcelona, 17 anys

➤ **Quins canvis s'han produït entre una generació i una altra quant a l'estil de vida?**

Les idees principals que es plantegen quant a canvis entre la primera generació i l'última són:

Pel que fa a l'entorn, una millora quant a les comunicacions i a la societat del benestar. Tot està més comunicat, hi ha més i millors serveis i sobretot es té la percepció que tot va més de pressa.

L'estructura familiar ha canviat. Abans les famílies eren més extenses, hi havia més connexió amb els familiars mentre que en les generacions més joves la família extensa hi és però cadascú manté la seva intimitat en el grup nuclear.

“La convivència era de tota la família” Elvira de Sau, 57 anys

S'ha modificat la percepció sobre la gent gran que en un inici formaven part de la família i tothom estava integrat i connectat com a família, hi havia més contacte i més proximitat, mentre que en l'actualitat els avis fan un paper de comodí i la seva presència és puntual. Les àvies són vistes com a fonts d'informació per consultar en un moment donat i no com algú present a qui observar.

Pel que fa a l'alimentació, els hàbits han canviat sobretot en l'elaboració del menjar. Es passa de menjar elaborats amb productes de la terra a menjar de subsistència com aportadors de nutrients. Curiosament abans no hi havia criteris alimentaris conscients i els menjar eren més elaborats relacionats amb els productes frescos i de temporada en contra de l'actualitat en què procuren fer menjar més senzills però més saludables.

“Sé fer cuina de subsistència, com la de la mare, planxa, pasta, verdura.” Laia de la Múnia, 28 anys

Pel que fa a l’obtenció de la informació es passa d’una obtenció de la informació únicament oral i visual a una adquisició de coneixements a través de llibres i revistes per acabar, en l’última generació a una adquisició de la informació a través dels mitjans audiovisuals i especialment d’internet.

“L’hi pregunto a la meua mare o a alguna altra persona del meu entorn que sàpiga cuinar. Moltes vegades també consulto internet (webs o blogs) i alguna vegada algun llibre de cuina.” Anna de Vilafranca, 28 anys

Es percep clarament una evolució en la implantació d’internet com a element de font d’informació. És a dir, mentre que les àvies veuen internet com una cosa que ha aparegut i que s’ha anat introduint, però que a elles no els afecta, la generació dels pares la té incorporada, però no com a única font de referència possible, sinó com a una eina més. En canvi la generació més jove veu les TIC com element essencial en tots els àmbits de la vida.

“A la tele, s’aprèn bastant per la tele. Veus com han canviat les costums de la vida.” Maria de Valls, 83 anys

“Bàsicament, fixant-s’hi i preguntant i buscant per Internet. Crec que els llibres de cuina ja no són tan importants.” Lurdes de Vilanova, 50 anys

“No crec que hi hagi gaires diferències en com es vivia quan jo era petit amb ara. Potser la diferència més important és a l’escola perquè quan jo hi anava es començaven a introduir els ordinadors, però només es feien classes col·lectives un o dos dies a la setmana i ara estan totalment introduïts i són imprescindibles per fer qualsevol cosa.” Pau de Vilanova, 20 anys

➤ **Es constata l’aparició i la instauració de les noves tecnologies de la informació (TIC) i la incidència d’aquestes sobre l’estil de vida dels membres de cada generació?**

Tal com ja s’ha comentat, a partir de les respostes dels subjectes enquestats es veu una gradual i clara instauració dels elements audiovisuals i de les TIC com a mitjà a través del qual es pot obtenir la informació.

El fet que apareguin nous mitjans de comunicació i una millora de les comunicacions fa que els subjectes tinguin la percepció d’un canvi en els estils de vida, tant en millores de la qualitat de vida, com sobretot en el fet de la immediatesa amb què sobrevenen els esdeveniments. Aquest fenomen és percebut i aplicable a tots els subjectes enquestats que coincideixen en el fet que l’actualitat es defineix per la rapidesa i la immediatesa de la comunicació, independentment de l’època en què hagin nascut.

“Tot era més plàcid, no es patia per a res, ara tot va molt de pressa, reps moltes informacions. Hi ha molta informació que va molt de pressa i no tens temps d’assimilar. Abans hi havia hàbits més establerts, més rutines, dijous ens venia a buscar l’àvia i menjàvem peix. Ara tot és més incert. Ara hi ha tot el tema informàtic i de comunicacions, abans no hi havia res. No hi havia ordinador, hi havia ràdio, tele, telèfon. Ara està tot connectat, tens la casa plena de fils. Tot s’espantilla molt de pressa. Els coneixements es treien dels llibres i de la tele. Ara hi ha molta informació, molta oferta molt barrejada.” Marta de Barcelona, 50 anys

“Ara tot és molt més ràpid hi ha més comunicació. Som esclaus de la comunicació. Som la generació de la resposta ja! Tot instantani!” Laia de la Múnia, 28 anys

➤ **L'aparició i l'ús de les TIC modifica els models de transmissió de la informació sobre coneixements culinaris entre una generació i una altra?**

A partir de la informació obtinguda a través dels qüestionaris podem inferir que efectivament l'ús de les TIC estan modificant els models de transmissió de coneixements d'una generació a l'altra.

En definitiva, mentre que en la generació dels avis la transmissió es veia d'una manera estrictament oral i visual per observació i per proximitat, cosa que es reproduïx en la generació dels pares, ens trobem que a la generació dels fill (nét) la informació s'obté bàsicament a partir de fonts d'informació diferents que la transmissió personal.

En el cas dels Pares la informació es complementa amb llibres de cuina o fins i tot el televisor, si bé la base continua essent la transmissió oral i visual.

Tanmateix, en l'última generació, i com més joves són els subjectes, la font d'informació bàsica on trobar nous coneixements és internet, en detriment de la comunicació personal, malgrat tampoc desapareix i passa de ser visual, per proximitat i contacte, a oral, a través de les explicacions.

Internet és, doncs, per a les noves generacions la principal font d'informació quant a l'adquisició de coneixements nous en contrast amb les generacions anteriors que consideren com a les seves principals fonts d'informació els membres de les generacions precedents, per comunicació oral i /o visual.

Taula de percentatges	Avis	Pares	Fills
<i>Transmissió oral i visual (àvia o mare)</i>	100%	70%	40%
<i>Informació a través de llibres</i>	30%	60%	20%
<i>Ús d'internet</i>	0	50%	100%
<i>Búsqueda d'informació a internet</i>	0	50%	100%

6. Discussió

Tal com es feia referència a l'inici de la part teòrica del treball, l'article *Cultural dissolution, A Societal Information Disaster: the Case of the Yir Yoront in Australia* de Richard A.V. Diener ens va posar de manifest com la introducció d'una destrals d'acer en una tribu aborígena australiana va modificar l'estructura jeràrquica de la tribu totèmica fins arribar a la dissolució de la cultura tradicional de la tribu i a la seva consegüent desaparició.

L'article, que va causar-nos un gran impacte, ens va semblar extrapolable a la realitat vigent amb l'aportació de les TIC com a nous elements susceptibles de generar canvis en les societats establertes.

Des de l'inici aquest treball s'ha pretès posar el lector en guàrdia dels canvis que suposa, per a la societat actual, l'aparició d'aquestes noves tecnologies de la informació i el coneixement (TIC) amb Internet com el seu màxim exponent.

En l'actualitat altres veus s'han fet ressò de les modificacions que pot suposar per una societat la introducció de nous elements tecnològics.

Habitualment les noves tecnologies són vistes com a innovació i progrés ja que permeten avançar ràpidament a partir del maneig d'informacions complexes i elaborades la qual cosa sempre s'ha vist com un gran benefici per al desenvolupament social sense cap mena de dubte.

Però paral·lelament al nostre entendre també hi ha la lletra petita que ningú llegeix. Volem dir que, habitualment, al marge dels avenços ràpids i les grans tecnologies, es van perdent els components més relacionats directament amb les persones i que són justament els que ens fan humans.

No podem oblidar que al darrere d'un invent hi ha sempre una persona, i que sovint aquest invent pretén millorar algun aspecte de les persones, fer les coses més fàcils. Però malauradament quan aquestes innovacions s'imposen acaben produint certs danys colaterals que, atesa l'envergadura de la gesta, acostumen a passar desapercebuts.

L'objectiu d'aquest treball pretén justament ésser això, una reflexió sobre alguns dels efectes no observats de la gran revolució que estan suposant les noves tecnologies de la informació sobre la societat actual.

El contingut de les enquestes ha posat de manifest que evidentment hi ha hagut una evolució en la societat catalana que, en cinquanta anys, ha passat de ser una societat poc desenvolupada quant a infraestructures i comunicacions a ser una societat de primera línia amb tots els components de la societat del benestar amb noves infraestructures i mitjans de comunicació. Tot avança més ràpid i hi ha molts més mitjans tecnològics als llocs de treball, a la medicina, hi ha molta més informació i l'obtenció de la informació és molt més immediata.

Tanmateix tota aquesta innovació influeix en les relacions personals com bé reflecteixen els continguts de les enquestes.

Mentre que abans de l'aparició de les TIC les persones eren les fonts d'informació les quals acumulaven aquesta informació i per tant era vàlida la frase de "l'experiència és un grau", actualment les fonts de cerca de continguts són els bancs d'informació introduïts a la xarxa i als grans ordinadors.

Per tant, qualsevol persona de qualsevol edat que sàpiga fer funcionar un ordinador connectat a Internet pot obtenir la informació que desitja. Ja no és necessària la persona "experta" que aportava aquest coneixement i aquesta experiència, és a dir, les TIC han intervingut en els models d'aprenentatge i d'interrelació familiar i personal com els havíem entès fins ara.

En aquest punt haurem de fer una reflexió sobre en quin pla queden, per exemple, les persones grans de la nostra societat, quin valor tenen ara, o com es transmet la informació d'una generació a l'altra com ha pretès apuntar aquesta breu investigació.

I encara una altra reflexió: si l'obtenció de la informació és tan individualitzada i immediata, pot ser que es modifiquin les relacions interpersonals si ja no les necessitem, com a mínim en el pla de la recerca de coneixement?

No volem dir amb això que la informació després no es pugui compartir, que és el que habitualment es fa en les xarxes socials, per exemple, sinó que del que parlem és de l'adquisició de la informació, referint-nos a les fonts d'obtenció de coneixement i no de la gestió que després es pugui fer del coneixement que s'ha obtingut.

Com s'ha vist en el treball, abans les informacions venien a través del contacte amb les persones a partir de la transmissió oral i visual, d'ensenyant (com a posseïdor de la informació i de valors) a l'aprenent (observador).

En l'actualitat, l'accés a internet fa que l'aprenentatge pugui ser individual i autònom, la qual cosa fa que la transmissió intergeneracional per transmissió oral i visual no sigui tan necessària.

Està clar, doncs, que aquest treball aporta la confirmació que la introducció de les TIC és una variable que modifica els models de transmissió intergeneracional oral i visual sobre els aprenentatges. En aquest cas dels aprenentatges de les arts culinàries, però, és probable que aquests arguments es puguin generalitzar a altres processos d'aprenentatge en altres camps.

Acumular grans continguts de coneixement deu ser probablement important. Poder gestionar aquest coneixement, també ho és. Però quan aprofundim en la transmissió de coneixements com a font de transmissió de valors i creences, on queda el capital humà, és a dir, el valor sobreafegit que es transmet a més de les dades i de la informació? Dit d'una altra manera, internet ens aporta el coneixement explícit, però per convertir-lo en tàcit ens cal el processament del cervell humà que ho filtri i seleccioni.

Però si internet és únicament el receptacle quant a arxiu d'informació i no hi ha aquesta valoració humana, com es transmeten aleshores els valors i els continguts propis de cada organització o societat?

Com es forneixen, doncs, les cultures si no és a partir del capital humà transmès en forma de d'actius de coneixement propis a partir d'una generació a l'altra? Si unifiquem els coneixements en una gran xarxa transversal, atemporal i global, anem cap a una cultura globalitzada i universal?

I també, les modificacions radicals en la transmissió d'informació i coneixement poden afectar els valors d'una determinada organització, societat o col·lectiu?

No és l'objectiu d'aquest treball qüestionar l'aportació de les TIC, que és evident, però sí que pretén mostrar el punt d'inflexió en l'organització estructural de la societat que això pot suposar, si tenim en compte que al darrere del coneixement s'hi amaguen valors, creences i idiosincràsies pròpies i autòctones que es transmeten a partir dels actius de coneixement propis de cada generació i que són el fruit de l'acumulació del coneixement d'una generació a l'altra.

La no transmissió de determinats coneixements intergeneracionals òbviament modificarà el coneixement de les generacions futures amb les consegüents modificacions que això pot comportar.

7. Conclusions

L'objectiu de la investigació era demostrar que hi ha un canvi en la conducta entre una generació i la següent a l'hora d'obtenir els actius de coneixement sobre l'aprenentatge de les arts culinàries.

També, constatar que s'ha modificat la manera com es transmet la informació: de la transmissió personal oral i visual d'una generació a l'altra a la transmissió audiovisual i cibernètica aportada per les TIC de forma individual.

I finalment, evidenciar que aquesta nova aportació de les TIC, que apareix en el seu format audiovisual i de pantalla, minva la comunicació oral i visual entre les persones, per la qual cosa es va formular la següent hipòtesi:

La introducció de les TIC és una variable que modifica els models de transmissió intergeneracional oral i visual específica de coneixements sobre l'aprenentatge de les arts culinàries.

Els resultats del treball han aportat la informació necessària per concloure que efectivament hi ha una modificació en els models de transmissió de coneixements entre generacions, cosa que evidencia que les TIC aporten variacions en la manera com les persones actualment accedeixen a la informació, en aquest cas dels coneixements de les arts culinàries.

Mentre que les generacions nascudes entre els anys 20 i 50 aprenien a cuinar a partir de la observació i la transmissió oral i visual dels seus predecessors, en les generacions actuals l'aprenentatge es fa de manera visual a partir de la informació obtinguda a través d'internet més que no pas l'obtinguda a partir de l'observació dels pares o avis, els quals únicament són consultats en cas de necessitat, la qual cosa probablement faci desaparèixer part de la informació acumulada en els actius de coneixement de cada generació, que deixaran de transmetre's a la següent.

En el cas de la cuina ens podríem per exemple qüestionar on han anat a parar els coneixements sobre els productes de temporada o l'elaboració tan antigament habitual de l'ús de conserves de fabricació casolana, com distingir els productes frescos, ja que pel que es desprèn de la investigació el que no és a la xarxa, per a les generacions actuals ja no existeix.

Això no treu que la tecnologia actual no permeti l'arxivament o enregistrament de tots aquests continguts. El problema recau en el fet de si s'estarà a temps de capturar i posar en xarxa tots els continguts existents en la generació dels avis abans que aquesta desaparegui.

És probable, doncs, que, com es deia antigament, en cada bugada es perdi un llençol, i que en l'actualitat correm el perill que es perdin totes les informacions de moltes generacions que no s'introdueixin a la xarxa, o les que són fruit de l'experiència i el contacte directe amb l'entorn com són, tal com mencionàvem, els fruits de temporada o saber quin són els productes frescos, per exemple.

Probablement internet no és l'única causa d'aquesta variació, segurament els diferents estils de vida també ho comportin a partir de la implantació de les noves infraestructures aparegudes al llarg de la mateixa evolució dels temps, però queda clar que les TIC influeixen d'una manera massiva sobre els comportaments de les noves generacions, no només en la recerca de la informació sinó també en els estils de comunicació, per exemple entre familiars que viuen a distància, en les noves maneres d'oci i d'organitzacions socials, comunitats virtuals, i un llarg etcètera.

És probable que en aquest moment només estiguem a l'inici del que serà una gran transformació com és el pas cap a la societat informacional cosa que segurament comportarà grans canvis per a la humanitat, tant en el saber com en el fer, si tenim en compte que una cosa es relaciona amb l'altra, tal com ja s'ha elaborat en la part teòrica i tal com s'ha constatat en els resultats de la investigació quan hem observat que hi ha menys contacte entre els diversos individus d'una mateixa família i que els aprenentatges són a través de les explicacions orals o de la cerca a internet.

Crec que el present treball és un excel·lent punt de partida per abordar nous aspectes com ara quins són i com es generen els actius de coneixement d'una societat o organització determinada i si aquests arxius la defineixen com a tal, en el seu sentit identitari.

Un altre aspecte a abordar podria ser quins són els processos mentals que fan possible la selecció de la informació que genera els actius, i com es du a terme la transmissió d'aquests actius, cosa que ens desvetlla, alhora, la inquietud sobre com són els processos d'aprenentatge, que per descomptat han

d'anar de la mà de l'àmbit de la psicologia i de l'educació quant a models d'aprenentatge i processos cognitius, sense oblidar els nous conceptes sobre la gestió del coneixement.

Temes interessants als quals, des d'aquí animem a continuar investigant a aquelles persones a qui aquest article els pugui haver desvetllat interès.

També considerem la possibilitat d'obrir noves línies de recerca en relació amb la possibilitat de fer estudis comparatius quant als actius de coneixement entre les tres generacions que hem definit en aquest treball, la qual cosa ens podria donar l'oportunitat de recollir continguts que puguin considerar-se rellevants alhora de conservar els actius idiosincràtics de la nostra societat.

Un dels actius a recollir podria ser, per exemple, els models alimentaris i culinaris i de conservació dels aliments entre les diferents generacions.

Per acabar, i en la mateixa línia, seria molt interessant investigar sobre els canvis ocorreguts en les estructures familiars a partir de la introducció de les TIC, en el fet del canvi que suposa la possessió del coneixement per part de l'adult (o l'ancià) com en les tribus totèmiques, amb la consegüent estructura de poder i de jerarquia o bé la possessió del coneixement extès en tota la societat d'una manera homogènia, com en l'era informacional. Analitzar les modificacions en els rols intrafamiliars quant a jerarquies de poder i transmissió de valors seria tot un repte de recerca.

Estaria bé que el present treball fos l'excusa d'un nou punt de partida o la continuació de les línies de recerca que s'han proposat, com per a nosaltres ho ha estat l'article *Cultural dissolution, A Societal Information Disaster: the Case of the Yir Yoront in Australia* de Richard A. V. Diener, per continuar investigant sobre les implicacions que les TIC aportaran a la nostra societat en aquest nou mil·lenni.

Mireia Juanola i Codina

Llicenciada en Filosofia i Ciències de la Educació. Secció Psicologia, Universitat de Barcelona, 1987

Postgrau en Psiquiatria infantil i juvenil, Universitat Autònoma de Barcelona, 1989

Postgrau en Psicopatologia i Psiquiatria d'enllaç en la pràctica clínica, UB, 1997

Postgrau en Neuropsicologia clínica, Universitat de Vic, 2004

Especialista en Psicologia Clínica (PIR) Ministerio de Educación y Ciencia, 2007

Col·legiada al Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya, des de 1991 (Núm. 5791)

mjuanolaco@uoc.edu/mijuco@copc.cat

Desembre de 2011

8. Bibliografia

- AMADES, J. *Les diades populars catalanes*. Editorial Barcino, 1932
- BARABASI, A. L. *Linked: de new sciencie of needworks*, Ed. Perseus Book Brouk, 2002
- BOISOT, M. Data, information and knowledge: have we got it right? (2004)
- BRANDEL, F. *Las civilizaciones actuales: estudio de historia y economia social*, 1975
- BROOKING, A. *El capital intelectual: el principal activo de las empresas del tercer milenio*. Editorial Paidós, 1997
- BROWMAN; WOLF; *Cultura escrita y poder en el mundo antiguo*, 2000
- C. M. Christensen, H. Baumann, R. Ruggles i T. M. Sadtler, *Innovación disruptiva i cambio social*
- CANALS . La gestión del conocimiento, UOC 2003
- CANALS, *¿Quo vadis, KM? La complejidad como nuevo paradigma para la gestión del conocimiento*
<http://www.uoc.edu/in3/dt/20006/index.html>. <http://www.trimatica.cl/DOC%20TESIS/19.pdf>
- CANYELLAS, J. M. en el seu article *Responsabilitat global inclòs en el llibre Resum de bones pràctiques d'RSE*, 2009
- CARBONELL, E. *La consciència que crema*. Ara Llibres, 2008
- CARNOY, M. *El trabajo flexible en la era de la información*, Alianza Ensayo, 2001
- CASTELLS, M. *La societat Xarxa*, Editorial UOC, 2003
- CHOMSKY, N. en el seu escrit *El control de los medios de comunicación*, 2007
- CLAYTON M. CHRISTENSEN, HEINER BAUMANN, RUDY RUGGLES Y THOMAS M. SADTLER. *Innovación disruptiva para el cambio social*. Harvard Business Review, 2006
- DE VEGA, M. (1984). *Introducción a la psicología cognitiva*. Madrid: Alianza Editorial. 562 p.
- DICAPRIO, N. *Teoría de la personalidad*. Nueva editorial Interamericana, 1983
- Diener, *Cultural dissolution, A Societal Information Disaster: the Case of the Yir Yoront in Australia*
- ECCLES, J. C. *La evolución del cerebro: cración de la consciencia*. Labor, 1992
- ECO, U. *Como se hace una tesis. Técnicas y procedimientos de investigación, estudio y escritura*. Gedisa, 1977
- FERNANDEZ ENGUITA , M. La sociedad del conocimiento: democracia y cultura. Dialnet, 2005
- FREUD, S. *Introducción al psicoanálisis*. Alianza Editorial, 1967
- FREUD, S. *Psicología de las masas*. Alianza Editorial, 1969
- GOFFMAN, E. *Estigma. La identidad deteriorada*. Editorial Amorrortu, 1970.
- ÍÑIGUEZ RUEDA, L. Investigación y evaluación cualitativa: bases teóricas y conceptuales. Investigación cualitativa. Atención primaria Vol 23, n.8, 1999
- JOHNSON-LAIRD, P. (1983). *Mental models*. Cambridge, MA : Harvard University Press. 513 p.
- JOHNSON-LAIRD, P. (1996). Images, models, and propositional representations. In: De Vega et al. *Models of visiospatial cognition*. New York: Oxford University Press. p. 90-127.
- JONES, S.G. *Cibersociedad 2.0* Editorial UOC, 2003
- MOSCOVICI, S. *Psicología Social. Introducción: el campo de la psicología social*. Editorial Paidós Barcelona, 1986.
- NEGRI A, *Del Obrero-masa al obrero social*. Ed Anagrama, 1980
- NEWMAN, V. (1997). "Redefining knowledge management to deliver competitive advantage". Journal of Knowledge Management Vol. 1, núm. 2, pàg. 123-132.
- NONAKA en el seu article *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create They Dynamics of Innovation*, 1995
- NONAKA, I. (1995): The knowledge creating company. Oxford: Oxford Press
- PAMPLIEGA de QUIROGA, A: "Enfoques y perspectivas en la psicología social". Ediciones Cinco, 1992. Páginas 47-57.
- PIAGET, J. *El lenguaje y el pensamiento en el niño*. Ediciones Paidós, 1984
- PIAGET, J. *El nacimiento de la inteligencia en el niño*. Editorial Crítica, 2000
- PIAGET, J. *Seis estudios de psicología*. Editorial Ariel, 1964
- PICHON RIVIERE, E, *Teoría del vínculo*, Editorial Nueva Visión, Buenos Aires, 1985.
- POULANTZAS N. *Poder político y clases sociales en el estado capitalista*. Siglo XXI Editores, 1969
- POZO. I. J *Teorías cognitivas del aprendizaje*, Ed. Morata, 1989

- REDÓN ROJAS, M. A. article *Relación entre los conceptos: información, conocimiento y valor. Semejanzas y diferencias*(2005), *Ci. Inf., Brasilia*, v. 34, n2, p. 52-61, maio/ago. 2005
- RIGO ARNAVAT, A; GENESCÀ DUEÑAS, G. *Cómo presentar una tesis y trabajos de investigación*. Eumo-octaedro, 2000
- ROOS, J; DRAGONETTI, N. C. ; EDWINSSON, L; ROOS, G. *Capital intelectual: el valor intangible de la empresa* . Editorial Paidós, 2001
- SALAZAR, C. *Antropología de las creencias. Religión simbolismo, irracionalidad*. Fragmenta Editorial, 2009
- SERRADELL, E. article *La gestión del conocimiento en la nueva economía* (UOC, 2003)
- SERRANO, S. *Signes, llengua i cultura*, Llibres a l'abast, edicions 62, Barcelona, 1980
- SEVEIBY K. E. *The new organizational wealth: managing & measuring knowledge-based assets*, 1997
- SILVESTRI, A; MIKHAÏLOVICH BAKHTIN, M; BLANCK, G; *Bajtín y Vigotski: la organización semiótica de la consciencia*. Barcelona Anthropos, 1993
- SOLÉ, R, *Redes Complejas*, Ed. Tusquets, Col. Metatemas, 2009
- STEBBINS, G.L. *Darwin to DNA, Molecules to Humanity*, Nova York, 1982
- STERNBERG, R.J. (1996). *Cognitive psychology*. Forth Worth, TX : Harcourt Brace College Publishers. 555 p.
- SVEIBY, KARL ERIK, *The new organizational wealth: managing & measuring knowledge-based assets*, 1997
- TAYLOR, S. J. & BOGDAN, R. *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*. Paidós Básica, 1987
- TERRIBRES, J.M. *I a tu, què t'importa? Els valors, la tria personal i l'interès col·lectiu*. Edicions La Campana, 2002
- THOMPSON, J.B. 1997. *Los media y la modernidad. Una teoría de los medios de comunicación*. Paidós. 1997
- TORREGROSA, J.R. *Perspectivas y contextos de la psicología social*. Editorial Hispano Europea, España.
- VALLVERDÚ, F, *El fet lingüístic com a fet social*. Llibres a l'Abast, Edicions 62, 1977
- WALKER, M. *Cómo escribir trabajos de investigación*, Gedisa Editorial, 2000
- WALLON, H. *La evolución psicológica del niño*. Editorial crítica, 1977
- WALLON, H. *Los orígenes del carácter en el niño*. Ediciones Nueva Visión, 1979
- WAZTLAWICK, PAUL Y OTROS. *Teoría de la comunicación humana*, Editorial Herder, Barcelona, 1986.
- WISE BAUE, S; *Historia del Mundo Antiguo*, 2007
- WOOLGAR, S. *¿Sociedad virtual? Tecnología, "cibérbole", realidad*. Editorial UOC, 2005

Prències

David Duran, Conferència "Es pot aprendre ensenyant?", en el marc de la I Jornada de Voluntaris per la llengua, organitzat pel Consorci per a la Normalització Lingüística, novembre 2011

Josep Maria Canyelles, conferència: La gestió lingüística en el marc de la responsabilitat social de les empreses i entitats, organitzada pel Consorci per a la Normalització Lingüística, març 2010

Llocs web

[BERGER, P Y LUCKMAN, P. La construcción social de la realidad. Editorial Amorrortu. Buenos Aires, 1994.](#)

[VANDER ZANDEN, J.M. Manual de psicología social. Editorial Paidós, Buenos Aires, 1986.](#)

<http://spdece07.ehu.es/actas/Garcia.pdf>. Nativos digitales y modelos de aprendizaje, 2007

<http://www.if.ufrgs.br/~moreira/modelosmentales.pdf>

<http://www.uoc.edu/uocpapers/8/dt/cat/torrent.html>

http://www.psicoanalisis.com.ar/investigaciones/existencia_doble_clinica_legado.html

<http://www.if.ufrgs.br/~moreira/modelosmentales.pdf>

http://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=stnF_346JKEC&oi=fnd&pg=PA13&dq=Escritura+y+poder+en+el+mundo+antiguo&ots=F5iTx9n1p2&sig=YGM8pc30CsQ0A86ZdhRQ_JmZBUo#v=onepage&q&f=false

http://es.wikibooks.org/wiki/Aprendizaje_colaborativo/Referencias

<http://spdece07.ehu.es/actas/Garcia.pdf> Nativos digitales

<http://proyecto4.galeon.com/>

<http://www.trimatica.cl/DOC%20TESIS/19.pdf> Agustí Canals

http://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=stnF_346JKEC&oi=fnd&pg=PA98&dq=Johan+Roos,+Nicola+C.+Dragonetti,+Leif+Edwinsson,+Goran+Roos.+Capital+intelectual:+el+valor+intangibile+de+la+empresa,+2001&ots=CdWPABPyC3&sig=Y_TfwkfyHeErKIRKqKhRczbg4#v=onepage&q&f=true

<http://www.jstor.org/pss/259373> Nahapiet. Capital social

http://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=0Kmh3Vb58EQC&oi=fnd&pg=PA11&dq=capital+intelectual&ots=ykkdingGtq&sig=Olw3zglr9OFq1vnS_mTLmfqQYUE#v=onepage&q&f=false

[BANCHS RODRIGUES, M. AUXILIADORA – "Corrientes teóricas en psicología social desde la psicología social experimental hasta el movimiento constructivista" Material de la maestría en psicología social de la Facultad de Psicología UNMAP, 1994. "Conceptos de Representaciones Sociales, análisis comparativo" Revista costarricense de psicología, N° 2, pgs.77-80, 1986.](#)

[LEON RUBIO, JOSÉ Y OTROS "Conceptos, características metodológicas de la psicología social" "Estereotipos, prejuicio y discriminación" en Psicología Social. Una guía para el estudio, Editorial Kronos, España, 1996.](#)

9. Índex

0. Abstract	1
1. Introducció	1
2. Marc teòric i estat de la qüestió	3
2.1 Introducció	3
2.2 El coneixement en l'evolució de les societats	3
2.3 El concepte de coneixement aplicat al treball i a les organitzacions	5
2.4 La transmissió de coneixements intergeneracional com a base del desenvolupament de les societats	11
2.5 Les noves tecnologies i la transmissió generacional. Els perills de la globalització	16
2.5 Cap a un nou model de societat	18
3. Objectius i metodologia	19
3.1 Introducció	19
3.2 La idea	20
3.3 Objectiu de la investigació	20
3.4 Hipòtesi	20
3.5 Desenvolupament de la investigació	20
3.6 Metodologia	21
3.6.1 La mostra	21
3.6.2 L'escenari	22
3.6.3 L'administració de les proves	23
3.6.4 La recollida de dades	23
3.6.5 Temporalització	24
3.7 El qüestionari	24
3.7.1 Justificació de les preguntes	24
4. Procediments per a l'anàlisi de dades	26

4.1 Estil de vida de cada època	26
4.2 Canvis evolutius entre generacions pel que fa a l'estil de vida	27
4.3 La introducció d'elements nous	27
4.4 Canvi del model de transmissió de coneixements entre generacions	28
5. Anàlisi de resultats	28
6. Discussió	36
7. Conclusions	38
8. Bibliografia	41
9. Índex	44
10. Annexos	45
Annex 1. Taula de buidatge avis	Doc 1
Annex 2. Taula de buidatge pares	Doc 1
Annex 3. Taula de buidatge fills	Doc 1
Annex 4. Estil de vida dels avis	Doc 1
Annex 5. Estil de vida dels pares	Doc 1
Annex 6. Estil de vida dels fills	Doc 1
Annex 7. Taula comparativa avis-pares	Doc 1
Annex 8. Taula comparativa pares-fills	Doc 1
Annex 9. Taula comparativa avis-fills	Doc 1
Annex 10. Taula comparativa avis-pares-fills	Doc 1
Annex 11. Qüestionari blanc	46

10. Annexos

Annex 11

Qüestionari en blanc

Edat: anys

Procedència:

Estudis:

Preguntes:

1. *Què recordes de la teva infantesa? On vivies, amb qui,...?*
2. *Com es vivia en aquells temps en comparació amb ara?*
3. *Amb quins familiars comparties el teu temps de lleure, què feies tu en el teu temps de lleure*
4. *Com estava organitzada la casa: qui portava la casa, anava a comprar, qui decidia, qui manava?
L'àvia quin paper hi jugava? Què t'explicava la teva àvia?*
5. *Qui es cuidava del menjar, de cuinar, de la cuina?
Qui decidia els menús, l'alimentació? Creus que se seguia algun criteri? Què es menjava?*
6. *Com vas aprendre a cuinar?*
7. *Quan una cosa no la sabies fer , què feies?*
8. *Si hores d'ara haguessis de fer un plat nou, que no saps fer, com o faries per poder-lo fer?*
9. *Creus que has transmès els teus coneixements culinaris a algú?*
10. *Actualment, com creus que la gent aprèn a cuinar?*

Annexos 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10: Veure DocumentTaules.doc adjunt